

NEVAYİ ESERLERİ İÇİN YAZILMIŞ BİR LÜGAT:

DER BEYÂN-I ISTİLÂHÂT-I EMLAHU'ŞU^cARĀ MEVLĀNĀ NEVĀYİ

Çağatay Türkçesi diye adlandırılan Türkistan müşterek edebî dilinin en büyük temsilcisi hiç şüphesiz, **Ali Şîr Nevâyî**'dir. Nevâyî, eserleriyle, sadece yaşadığı çağa damgasını vurmakla kalmamış; tesiri sonraki asırlara uzanmış müstesna bir şahsiyettir. O, kendisinden ilham alan sayısız muakkibi için kutlu ve ebedî bir kaynaktır. Hakaniye-Karluk yazı dili temelinde teşekkül eden Kuzeydoğu Türkçesi, onun eserleriyle işlenip gelişmiştir. Öyle ki, Çağatayca adıyla bilinen Türkçenin bu tarihî dönemi ile, Ali Şîr Nevâyî adı âdetâ özdeşleşmiştir. Nevâyî sadece yazılı edebiyatta değil, eserleri ve şahsiyetiyle sözlü edebiyatta da fikra, efsane ve masal tipi olacak derecede halk tarafından sevilip benimsenmiştir. Nitekim, Nevâyî'nin merkezî tip olarak yer aldığı fikra, efsane ve masal gibi anonim halk edebiyatı türleri, Özbekistan'da günümüzde bile sözlü gelenekte yaşamakta ve derlenip yayımlanmaktadır.¹

Nevâyî henüz hayattayken, hakkında pek çok kitap yazılmış; eserlerinin anlaşılmasına yar dımcı olmak maksadiyle lûgatler tertip edilmiştir. Meselâ, Sultan Hüseyin Baykara, "*Risâle*" adını taşıyan eserini Nevâyî için yazmıştır. Devletşâh-ı Semerkandî'nin, "*Tezkire-i Devletşâhî*" 'sinde, Câmî'nin pek çok eserinde ve dîvânları için kaleme aldığı Dibâce'lerde Nevâyî'den bahisler vardır. Bunlardan başka, Mirhand Muhammed Hâvendşâh, Handmîr Gıyâsü'ddin Muhammed, Mîr Kemâlü'd-din Hüseyin b. Mevlânâ Şihâbü'd-din, Sâm Mirzâ, Fahrî-i Herâtî, Zeynettî Vâsîfî ve Zâhirettin Babür Şâh'in eserlerinde Nevâyî ile ilgili kısımlar bulunmaktadır.²

Ali Şîr Nevâyî'nin eserlerindeki anlaşılması zor olan kelime ve deyimleri açıklamak amacıyla hazırlanan çok sayıda lûgat mevcuttur. Bu lûgatlerin büyük kısmında kelimeler kökleriyle değil, Nevâyî'nin eserlerinde geçen şekliyle yer almış; Nevâyî'den bol bol örnek verilmiştir.

Nevâyî için yazılan lûgatlerin bir kısmı, Farsça'dır. Bunların başlıcaları, Tali-i İmanî-i Heratî'nin *Bedâyi'u'l-Lugat*'ı, Mirzâ Muhammed Mehdi Han-ı Esterâbâdî'nin *Senglâh*'ı, Muhammed Hoyî'nin *Hulâsa-i Abbâsî'si*, Fazlullah Han'ın *Çağatayca-Farsça Lûgat*'i, Fethali Kaçar Kazvinli'nin *Behcetü'l Lugat* (Lugat-i Etrakiyye)'i ve Şeyh Muhammed Sâlih-i İsfahanî'nin *Et Tamga-yı Nâsirî* adlı lûgatidir.

A.K. Borovkov tarafından Farsça metni ve Rusça tercümesiyle, 1961 yılında Moskova'da yayımlanan, *Bedâyi u'l-Lugat*, Safevîlerin son hükümdârı Sultan Hüseyin b. Süleyman'ın emriyle 1705 yılında hazırlanmıştır. Lûgatin yazarı Tali-i İmanî-i Heratî, eserini, Nevâyî'nin eserlerinde geçen bâzı kelime ve deyimleri, İran'daki Türklere açıklamak için yazdığını belirtir.

Farsça olarak kaleme alınan Nevâyî lûgatle-

Yrd. Doç. Dr. Fatma Özkan

Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi

rinin en mühimi, daha sonra pek çok Çağatayca lûgate kaynaklık eden *Senglâh'tır*. Mîrzâ Muhammed MehdiHân-ı Esterâbadî, *Senglâh'tı* 1759 veya 1760'ta tamamlamış olmalıdır. Tam bir nüshası Londra'da bulunan eser üç bölümden müteşekkildir. *Mebâni'l-Lûga* adını taşıyan ilk bölüm Çağataycanın gramer ve imlâsına ayrılmıştır. İkinci bölüm, Çağatayca-Farsça sözlük, üçüncü bölüm ise, ilâvedir. İlâve bölümünde, Nevâyî'nin manzum eserlerinde ve özellikle, *Mahbûbü'l-Kulûb'unda* geçen Arapça ve Farsça kelimelerle, deyimlere yer verilmiştir. Kitabın her üç bölümünde kelimeler ilk hecelerindeki ünlülere göre "bâb"lara ayrılmıştır .

Muhammed Hoyî'nin Hulâsa-i Abbâsî, Fet-halî Kaçar Kazvinli'nin *Behçetü'l-Lûgat (Lûgat-ı Et -râkiyye)*. Şeyh Muhammed Sâlih-i İsfahânî'nin *Et-Tamga-yı Nâsirî* adlı eserleri de, *Senglâh* esas alınarak yazılmış olan Farsça-Çağatayca sözlüklerdendir. Bunlardan *Behçetü'l-Lûgat'in* yazarı Fethali Kaçar Kazvinli, Nevâyî'nin eserleri üzerinde uzun yıllar çalışmış; üç yıl süreyle Türkmenler arasında dolaşmak suretiyle Türkçeyi öğrendikten sonra, eserini vücuda getirmiştir. İran hakimi Nasruddin (1849-1896) Şah'a takdim edilen sözlükte Kazvinli, Nevâyî'nin eserlerinin yanı sıra, Mîr Haydar, Lûtfî, Baykara, Bennaî, Babur, Ubeyd Han ve Fuzulî'nin eserlerinden de örneklerle yer vermiştir.

Söz konusu lûgatlerden başka, Abuşka'dan istifâde edilerek hazırlanan Fazlullah Han'ın, "*Çağatayca-Farsça Lûgat'ini* de zikredebiliriz.

Çağatayca ile ilgili araştırma ve incelemele -rin özellikle 1860 yılından sonra hız kazanmasıyla, Avrupa'da da, pek çok gramer ve lûgat yayımlanmıştır. J. Thury, Çağatayca hakkındaki, "*A Közep-azsiai Török Nylev İsmertetesei*" adlı eserinde, Vambéry'nin yayımladığı "Abuşka Lûgatı"nu bu konudaki ilk çalışma olarak kaydeder. Buna karşılık Janos Eckmann, Quatremere'nin, Çağatayca'nın dil yönünden incelenmesiyle meşgul olan ilk Avrupalı Türkolog ve onun yayımlanmamış sözlüğünün bu konuda bilinen en eski çalışma olduğunu söyler. Quatremere, büyük bir Çağatay sözlüğü üzerinde çalışmış, ancak, eseri yayımlanamamıştır . Daha sonra onun ortaya koyduğu malzemeyi J. TH Zenker, "*Türkisch-Arabisch-Per-sisches Handwörterbuch*" başlıklı eserde değerlendirmiştir.

Çağatayca sahasında çalışmış olan batılı ilim adamları A. Lumley Davids⁷ ve M. Quatremere gibi isimlerden sonra, anılmaya lâyık en mühim Türkolog şüphesiz, Hermann(Armin) Vambéry'dir. Vambéry, hem gramer hem de sözlük çalışmasıyla Çağatayca alanında eser vermiş ilk Avrupalı ilim adamıdır. Çağatay Türkçesinin tarihi bakımından büyük değer taşıyan "Abuşka" lûgati, Peşte'de 1862 yılında onun tarafından yayımlanır. "*Abuşka, Csagatajtö -*

rök Szogyüjtemeny (Abuşka, Çağatay Türkçesi kelime listesi), Pest 1862" adlı sözlükte Vambéry, Çağatayca kelimeleri Macarca karşılıklarıyla verir. Yine aynı araştırmacının 1867 yılında Leipzig'de yayımlanan ve "*Çagataische Sprachstudien* (Çağatay Dili Araştırmaları) başlığını taşıyan eserinin 203 ile 358 sayfaları arası, "Çağatayca-Almanca-Fransız'ca" lûgateye ayrılmıştır.

Ali Şîr Nevâyî'nin ölümünden sonra yazılmış olan en eski Çağatay sözlüğü *Abuşka'nın* bir başka yazmasını da, V Velyaminov Zernov, 1868 yılında yayımlar. Bu yayından iki yıl sonra Fransız Türkolog A. Pavet de Courteille'in "*Dictionnaire Turc-Oriental'i* basılır.⁹

İstanbul'da basılan Şeyh Süleyman Efendi'nin "*Lügati Çağatay ve Türki-i Osmâni*", başlıklı sözlüğünü¹⁰ Ignacz Kunos Almanca tercümesiyle yayımlar.¹¹ Çağatay sözlükleri konusunda değerli araştırmalara¹² imza atmış olan Jozsef Thury; Zenker, Budagov, Pavet de Councille ve Şeyh Süleyman Efendi sözlüklerinin yanlışlarla dolu olduğu ve ihtiyatla istifâde edilmesi görüşündedir.¹³ Thury'nin "*Behçetü'l-Lûgat*" ve "*Abuşka*" sözlükleri ile ilgili yayımlarından sonra çıkan A.A. Romaskeviç'i, "*Novyj Çağatajsko-Persidskij Slovar*" başlığını taşıyan araştırması, yeni bulunmuş bir *Behçetü'l-Lûgat* nüshasını tanıtması bakımından önemlidir.¹⁴

Özbekistan'da, başta Nevâyî olmak üzere, Türkistan Klasik Edebiyatı Dönemi şairlerinin eserleri için, ilk olarak "*Uzbek Klassik Adabiyati Üçün Kıskaçça Lûgat*" adlı muhtasar bir sözlük hazırlanmış ve 1953 yılında yayımlanmıştır. Daha sonra, Parsa Şemsi ve S. İbrahimov, başlangıç niteliği taşıyan bu çalışmadan hareketle, onbeş cilt halinde basılan "Ali Şer Navaıy" külliyyatını tarayarak 1972 yılında yeni bir sözlük hazırlamışlardır . İçinde kelimelerin Arap harfli orijinal yazılışlarının da yer aldığı, "*Ali Şer Navoıy Asarlari Lûgati*" adını taşıyan bu hacimli eserde, 12500 kelime ve 8000'i aşkın ibare bulunmaktadır. Daha sonra bu sözlük yeniden düzenlenip genişletilerek 1983 yılında "*Ali Şer Navory Asarlari Tilining izahli Lûgati*" adıyla dört cilt halinde basılmıştır .¹⁷ Ayrıca, Özbekistan'da bu tür ilmî sözlük çalışmalarının yanı sıra, her yaşta okuyucuya hitap eden popüler mahiyette Ali Şîr Nevayî'nin eserleri için muhtasar sözlükler de yayımlanmıştır.¹⁸

Çağatay sözlükleri hakkında verdiğimiz bu kısa bilgiden sonra Nevâyî'nin eserleri için yazılmış muhtasar bir lûgat üzerinde durmak istiyoruz. Bu lûgatin orijinali, Polonya'nın Wroslav Üniversitesi Kütüphanesi'nin, Şark yazmaları bölümünde S. 69. I. 92 numarada kayıtlı bulunan el yazması bir mecmuanın içinde yer almaktadır. Sözü geçen yazma, 1 kapak+44 yapraktan müteşekkildir. Baş kısımdaki 1b ile 26a yaprakları arasında, *Kitab-ı Danıstan* adlı anonim

Farsça-Türkçe bir lûgat bulunmaktadır. 27a ile 43b yaprakları arası ise, bu yazımızda tanıtmağa çalışacağımız Ali Şir Nevayî'nin eserleri için yazılan *Der Beyân-ı İstilâhât-ı Emtahü's-su'arâ Mevlânâ Nevâyî* başlıklı lûgate ayrılmıştır. 15x11.5 ebadındaki yazmanın kâğıdı aharlı ve parlak beyaz renktedir. Başlıkları kırmızı mürekkeple gösterilen Farsça-Türkçe sözlükte, Farsça kelimeler nesih, Türkçe karşılıkları ise rika ile yazılmıştır. Nevayî Lûgati ise, nestalik yazıyla kopya edilmiştir. Mecmua'nın 1a ve 26b yaprakları boşdur. Tarih kaydı bulunmayan yazmanın kâğıdından XVII. yüz yılda istinsah edildiği tahmin edilmektedir.¹⁹ Nevayî Lûgati'nin satır sayısı 6 ile 14 arasında değişmektedir. Deri kapaklı yazmada, her sayfa Arap rakamlarıyla numaralandırılmıştır. Çağatay Türkçesinden, Anadolu Türkçesine bir sözlük şeklinde tertip edilen Nevâyî Lûgati "**Der Beyân-ı İstilâhât-ı Emlahu's-su'arâ Mevlânâ Nevâyî, Raḥime-hu'llahü 'Aleyhi Ḥarf-i Elif**" ibareleri ile başlamaktadır. "ى" (Ḥarfü'l Ya) ile biten sözlük kısmından sonraki boş sayfaya müstensih bazı bilgiler ile Ali Şir Nevayî'den "kıt'a başlığı altında beyitler kaydetmiştir. Eser, Nevâyî'nin;

"Vir ara yahşî yaman alıda baş koysam ni taḡ
Kim ki yok andın yamanrak min yamandın yahşîrak" beytiyle tamamlanmaktadır. Ayrıca, müstensih, Nevâyî'nin eserlerindeki imla özellikleri ile ilgili son yapraktaki beyitlerin kenarına "**Nevâyî imlâsınınḡ kanunı budur ki, bir kelimeninḡ ahiri meftuḡ olıcak bir elif yazılır. 'Alâmeti fetha maḡmum olıcak bir dal yazılır. 'Alamet-i kesre ve kaf ... nun yazılır.**" şek linde bir kayıt düşmüştür. Söz konusu notun altında ise, üzeri karalanmış ve çizilmiş hâlde bulunan yazma ile ilgili tarih kaydı ve müstensih'in adı olması muhtemel bir satır yer almaktadır. Nevâyî'nin şiirlerinden kopya edilen beyitler ve lûgate yer alan kelimeler aynı imlâ ve yazı karakteriyle yazılmıştır. Ancak, beyitlerin alt kısmında ve yaprağın boş bulunan 18b yüzünde bazı kelimelerin acemice yazılışı ve harflerin bitişme şekilleriyle ilgili alıştırılmalar bulunmaktadır. Bunlardan başka yarısı yine karalanmış Latince bir satır yer almaktadır. Bunlardan hareketle yazmanın Türkçe bilen bir Avrupalı tarafından Osmanlı kültürü muhitinde yetişmiş birine kopya ettirildiği tahmin edilebilir.

İçinde Kitâb-ı Dānistān adlı Anonim Farsça-Osmanlıca ve Ali Şir Nevayî'nin eserleri için Çağa-tayca-Osmanlıca iki ayrı sözlüğün yer aldığı bu yaz ma ilk defa Alman G. Ricber'in daha sonra ise Polonyalı Tadeusz Majda'nın kataloğunda gösterilmiştir.²⁰ Yazmanın Vroslav Üniversitesi kütüphanesine nasıl ve ne zaman ulaştığı konusunda kataloglarda özel bir bilgi bulunmamaktadır.²¹ Ancak, II. Dünya Savaşından önce bir Alman şehri olan Breslau' (Lehçe V roslav)daki Üniversite kütüphanesinde bulunan söz ko nusu yazmaların temin edildiği özel

ve resmî koleksiyonlar hakkında kaynaklarda bazı bilgiler kaydedilmiştir.²²

İlk defa yayına hazırladığımız 17 varak tutarındaki sözlükte yer alan kelimeler, Arap alfabesine göre sıralanmıştır. Yâni, "*harf-i elifle* başlayan söz -lük, "*harf-i'l-ya*" ile sona ermektedir. Herbir varakta, ortalama 6-7 satır, her satırda 3 veya 4'er kelime bulunmaktadır. Sözlükte, toplam 635 kelime vardır. Karşılıklar, hemen kelimelerin altına not edilmiştir. Kelimeler, uzun uzadıya izah edilmemiş, çoğunlukla birer kelime açıklama bulunulmuştur. Az sayıda kelimenin karşılığı boş bırakılmıştır. Bunlar sırasıyla, "ayuk (2a-7)", "taman (7b-6)", "çapmak (9a-6)", "sorag (11b-4)", "şunkar (12a-1)", "kapaḡ" (14a-2)" kelimeleridir. Bir kelime ise, "yaksız (17b-4)" şeklin -de karşılığı verilmekle beraber, yazılmamıştır.

Sözlükteki bazı kelimelerin karşılıkları yanlış verilmiş veya yarım bırakılmıştır. Meselâ, "kılupa (13b-6)" kelimesinin karşılığı, "kımız içerde" yani "kımız içerken" şeklinde eksik kalmıştır. Ayrıca, "âşîyân (4b-2)" kelimesine, "tuzak", "• aşlık (5a-2)" için "tereke"; "yaşlı" anlamındaki "pir (5b-3)" kelimesine "dilber"; "çitin(10a-2)" kelimesine, "gerçek"; "alçak, aşağı; hafif sesle söylenen" anlamlarına gelen "pest (6a-4)" için, "ecel şarabını içir -mek"; "hor (10a-4)" kelimesine "lâyık"; "yaşlı" anla -mindaki "pir (5b-3)" için, "dilber", "eyerin tahta kısmı, kaba, iffetsiz, namussuz" anlamlarına gelen "kaltak (13b-5)" kelimesine, "kedi" şeklinde karşılık ve -rilmiştir. Aynı şekilde, "içerde (3a-3)" kelimesinin karşılığı "içerken" olması gerekirken, "içtiğini" anlamındaki "içdüğün" şeklinde açıklanmıştır. Özellikle, çekimli kelimelerde buna benzer yanlış anlamlandırmalar da yer almaktadır.

İncelememize esas aldığımız "**Der Beyân-ı İstilâhât-ı Emlahu's-su'arâ Mevlânâ Nevâyî** başlıklı sözlük, Çağatay Türkçesinden, Eski Anadolu Türkçesine göre tanzim edilmiştir. Yâni madde başları Çağatayca, karşılıklar Eski Anadolu Türkçesiyle verilmiştir. Bu bakımdan mezkur sözlük, Türkçenin iki tarihî lehçesine ışık tutması bakımından önem taşımaktadır.

Eserde kelimeler, fiil ve isim tabanları hâlinde yer almakla beraber, isimlerin büyük çoğunluğu hal, iyelik ve çokluk ekleri almış olarak kaydedilmiş -tir. Fiiller ise, çeşitli zaman kiplerinde çekilmiş, sıfat-fiil, zarf-fiil ekleri almış şekilleriyle bulunmaktadır

a)Yükleme hâli eki almış kelimeler:

aşkanı "aştığını" 5a-1.
 aytğannı "söylediğini" 2a-7.
 kılğın "huyunu" 13b-4.

b)Yönelme hâli eki almış isim ve zamirler:

ağar "ona" 4b-5.

ağzığa	"ağzına" 3b-4.
alay yağa	"oyana, o tarafa" 5a-5.
anga	"ona".
bizge	"bize" 5b-5.
bulay yağa	"bu yana, bu tarafa" 6b-4.
ikevge	"ikisine" 1b-2.
iligge	"iline, memleketine" 3b-5.
könglümge	"gönlüme" 14a-6.
manğa	"bana" 15a-4.
nitke	"neye" 16a,3.
nitmege	"ne eylemeye" 16a-3.
orniğa	"yerine, makamına" 3b-2
olarğa	"onlara" 4a-2.
sanka	"sayıya" 11a-6
yüzge	"yüze" 17a-1

c) *Bulunma hâli* eki almış olan isimler:

allında	"karşısında, önünde" 1b-4
astıda	"altında, alt tarafında" 1b-3.
az çağda	"kısa zamanda" 2a-b
ileyiñde	"önünde, huzurunda" 3a-7
kaşıda	"önünde, karşısında" 13a-5
kaşıda	"nerede" 13a-2
ornıda	"yerinde makamında" 2a-5,
otıda	"ateşinde" 2b-5
tapuğıda	"ibadetinde" 8a-7
tiginde	"karşısında" 8b-7
üstide	"üstünde" 1b-3

ç) *Ayrıma hâli* eki almış kelimeler:

ileyiñdin	2b-4.
mundın	"bundan" 15a-4
otıdın	"ateşinden" 2b-5
oyrudın	"karşıdan" 5a-7
tirilgindir	"dirildikten" 7a-3
tuş tuşındın	"dört bir yanımdan" 7b-2
yiglik özüngüzden	"iyilik kendinizden" 17b-3

d) *Yön hâli* eki almış olan kelimeler :

artkan	"5a-5"
--------	--------

e) *Eşitlik hâli* eki almış olan kelimeler:

anığaça	"ona kadar" 1b-5
üçevçe	"üçe kadar" 1b-3.

f) *Mastar* eki almış kelimeler:

ağnamak "3b-3"; ahtarmak "4b-1"; aşmak "4b-7"; bütme "5b-7"; çançmak "9b-2"; çapmak "9a-6"; çakırmak "9b-6"; çığlamak "9b-7"; çormak "9a-6"; çöymek "9b-2"; çummak "10a-2"; "egremek" 4a-5"; gecigmek "13a-1"; arğamak "4a-1"; ibermak "4a-1"; isremak "3a-5"; kavmak "13a-4"; kopusmak "13b-7"; kozğalmak "13a-4"; maktamak "15b-4"; oğanmak "3b-1"; öpkelemek "5a-1"; örgenmek "3b-2"; örtmek "3a-4"; sağındırmak "11b-1"; tanımak "8a-5"; tutaşmak "8a-5"; "tüşmek

"8b-5"; "ündemek" 5a-2"; yığılmaq "17b-5"; yığılamak "16b-2"; "yoramak" "17a-6".

g) *Sıfat fiil* eki (-gan) alan kelimeler: alğan "2b-7"; arğan*4b-"; aşıp barğan "4b-7"; aytğan "2a-7"; bağlağan "6a-1"; barğan "6a-7"; bolğan "5b-3"; çalğan "9b-4"; çançkan "9b-2"; istegen "3b-5"; kılğan "13a-2"; kelgen "14b-3"; körgen "14b-5"; kurgan "13a-6"; "ölgenlerin" 3a-2"; takratğan "8b-1"; tayğan "8a-1"; tirilgen "7a-3"; tolğan "7a-6" uzatğan "4a-5"; yaşunğan "17b-7"

h) *Zarf-fiil* eki alan kelimeler aşıp 4b-7; ayıtp 3b-1; banp 6b-1; bolup 6a-7; itip 2b-2; kaytıp 13b-4; munğratıp 15b-2; tartıp 7b-5; tolğanıp 7a-6; yanıp 17a-3.

Görüldüğü üzere, sözlükteki madde başları, çekim eki almış isimler ve çekime girmiş fiillerden meydana gelmektedir. Bu durum, devrin sözlükçülük anlayışıyla açıklanabileceği gibi, eserin yazılış sebebiyle de ilgilidir. Esasen sözlük, Ali Şir Nevâyî'nin eserlerinin anlaşılması maksadiyle kaleme alınmıştır. Sözlükte, *alğulıkur* 2a-6; *aşıp barğan* 4b-7; *kele turğanda* 14b-3; *Tenğri birgey* 8b-7; *yigilik özünğüzden* 17b-3 gibi uzun ibâreler, Nevâyî'nin eserlerinde söz konusu ifadelerin nasıl kullanıldığını gös-termek amacıyla madde başı olarak yer almış olabir.

Tanıtmaya çalıştığımız sözlük, ses bilgisi-yönünden Türkçenin tarihî gelişimine ışık tutacak dikkat çekici örneklerini vermesi bakımından da değer taşımaktadır. Hakaniye ve Harezmi Türkçelerinde, sızıcı d'ye dönüşen Eski Türkçenin kelime içi ve kelime sonu d sesi, NL'deki örneklerde z 'ye dönüşür: azruk "başka", 4a-7; İzi "Tanrı", 1b-1; uzatmak "uyumak", 4a-5; uzuk "uyku", 4a-5; ızak 'ayak", 4a-6. Buna karşılık, iki örnekte Eski Türkçenin d sesi, y'ye dönüşmüştür: keyin "art, son" 14a-6; koyı "aşağı, alçak" 13a-6

Sözlüğün ses bilgisi bakımından dikkate değer diğer bir özelliği de, y-> c-, ç- değişiminin örneklerini vermesidir: carlı "fakir, yoksul" 9b-5; cip "ip" 9b-3; covurt "yoğurt" 10a-1- cüz "yüz" 9b-6; çalğan "yalan" 9b-4; çığ <yığ "feryat etme, ağlama" 10a-2; çitip "yetip, yetişip" 9b-1; çildem <yildem "tez, çabuk" 9b-4; çigi <yigi <ey-gü <edgü "iyi" 9b-3; çiyid "yiğit" 9a-5. Bu örneklerden Abuşka'da ve KB' te de geçen "feryat etme, ağlama" anlamındaki çığ kelimesi, yığılamak "ağlamak" ile çığlık kelimesinin aynı kökten geldiğini göstermektedir.

Sözlükte, bir kısmı Türkçe kelime olmakla birlikte çoğu, Arapça ve Farsçadan dilimize girmiş kelimelere karşılık olmak üzere teşkil edilmiş kelimeler ve kelime grupları, Türkçenin kudretini ve güzel-

liğini ortaya koyan örneklerdir: taşık "at" 7b-4; ta-puğ "ibâdet" 8a-7; kuş kkulak "eşek" 13b-1; kırık ayak "kayık" 13b-7; karanğu öy "zindân" 14a-1; saş kulaş "kelb, köpek" 1 2a-2; tan yanşı "sabah aydınlığı" 8b-4; yunuş "abdest" 17b-4.

Sözlükte, bazı kelimelerin iki ayrı fonetik şekli birden yer almaktadır: bağla- 6a-1 / bayla-6b-1 "bağlamak"; carlı 9b-5 / yarlı "fakir, yoksul"; yildem 17b-1 / çıldam 9b-4 "tez, çabuk"; iber-4b-2 / yiber- 17a-4 "gönder-, ilet-".

Biz çalışmamızda önce yazmayı aynen transkribe ettik. Daha sonra bazı sözler üzerinde notlar kısmında açıklamalarda bulunduk ve anlamlarını da göstererek kelimelerin dizinini yaptık.

Der beyân-ı Istılâhât-ı emlabu's-şu'arâ Mevlânâ Nevâyî

Rahimehu'llahu °aleyhi

harf-i elif

	lzi	:bâri, celle ve calâ.
	irenler	:erenler.
2	iv	:ev.
	öy	:ev.
	o	:dilber.
	imes	:degül.
	ikevge	:ikisine.
3	üçevçe	:üçine.
	üstide	:üstünde.
	astıda	:altında.
4	imi	:leb.
	anunğdik	:anıñ gibi.
	allında	:alnıda.
5	ileyinde	:öñinde.
	anğaça	:aña dek.
	ikev	:ikisi.
	üçew	:üçi.
2a 1	ivürsang	:yuvalasañ,
	asru	:ziyâde ve ğâyet.
	isi	:kuvveti.
2	irik üleşdi	:ihtiyar
	lysiğ	:üleşdi.
3	aytgeli	:issi.
	uşalıp	:eytmege.
	irmen	:şınıp.
4	ivrilip	:dermân.
	isre	:dolaşıp
	ötrü	:gizli.
1		:ancılayın.

5	ornıda	: yerinde.
	uyat	: haclet.
	ösrük	: mest.
6	alğulıkdur	: almaludur.
	içenğ	: fâsik.
	az çağda	: tiz zamânda.
	ayıtıp	: eydüp
	aytuw	: diyiş.
	aytgannı	: didügin.
	ayuk	
2b 1	aytganda	: didüginde.
	iş küni	: ceng günü.
	uçradım	: uğradım.
2	itip	: gidüp ve alup.
	imdi	: şimdi.
	itemin	: ideyin.
3	ok	: vakt.
	ütün	: üçün.
	özgeni	: yigregi.
4	olğaş	: yuvalanıñ gider şol koğaz ki yıl öñince. : elüñden.
	ilginğdin	: olurdı.
5	olğay	: odunda.
	otıda	: odunda.
	irür	: gelür ve olur.
	otıdın	: odundan.
6	olmaymin	: olmayup,
	ulus	: kabile.
7	ornıda	: yerinde.
	andaş	: şöyle ve ancılayın.
	alğan	: alduğı.
3a1	ara	: bi-manâ fi ve arasında
	ötünğ	: ödüñ.
	öltürür	: öldürür.
2	ölgenlerin	: ölmüşlerin.
	öltürsün	: duğul itdürsin.
	oşugay	: oşumaş.
3	içerde	: içdügin.
	irmes	: olmaz.
	imgenür	: emek çeker.
4	isteben	: isteyen.
	örtemek	: yakmaş.
	aylanıp	: tolanıp.
5	ölüg	: ölü.
	isremaş	: gizlemek.
	ütmiş	: göyünmüş.
6	üze	: üzere.
	irür	: olur.
	eyley	: eylemezsenğ, eylemezseñ.
7	otluğ	: âteşin.

	ün	: ävâz.		Ögtedür	: ğâzabdur.
	ileyinġde	: öñinġde.	4b 1	alaġan	: târâc.(1)
	itgeç	: idicek		alaman	: mârâc.
3b 1	aytanlar	: diyenler.		aġtarmaġ	: ġarıřdıрмаġ.
	oyġanmak	: uyanmaġ.	2	ibermaġ	: göndermek.
	obřamak	: beñzemek.		öreñġ	: taġt.
2	örġenmek	: öġrenmek		âřiyân	: tuzaġ-
	özge	: ġayrı	3	imi	: lezzeti.
	ornıġa	: yerine ve arasına.		ayanı	: küçük birâder.
3	aġızdınġ	: aġıtdıñ.		inâġ	: muřâġib-l bî-tekellüf.
	öpke	: öpke.		öpke	: öpmek.
	aġnamaġ	: yuvalanmaġ.	4	anday	: ol ġadar.
4	iltġüçü	: iledici.		ıřrap	: esrük.
	ilikdim	: igildim.		anmaġ	: yorulmak.
	aġzıġa	: aġzına.		arġan	: yorulan.
5	itige	: illere.	5	aġar	: oña.
	örtenür	: yanar.		oġřamak	: beñzemek.
	istegendik	: istedüġi gibi.		ayân	: eřřün.
6	isray	: cem ^c -i âdem.		inâk	: kethüdâ.
	assıġ	: astı.	6	abiřřġa	: er.
	ev	: kişi.		ini	: karındař.
	ıldârı	: yıldırmaġ.		ata	: baba.
7	ötü	: gitti ve geçti.		alaşa	: at.
	iz	: pey.	7	ayıl	: ġolañ.
	abiřřġa	: erdür.		itiñġ	: idiñ.
	ivdaġı	: ^c avret.		ařmaġ	: geçmek.
4a 1	ırġamaġ	: at.		aşıp barġan	: geçüp giden.
	içki	: keçi.	5a 1	ařġannı	: geçdüġini.
	ayaġ	: çanaġ.		öpkelemek	: ġaġımaġ.
2	orun	: maġâm.		aval	: düş.
	olar	: anlar.	2	ündemek	: çâġırmak.
	olarġa	: anlara.		ařlıġ	: tereke.
	oyuġlar	: uyanıġlar.		urmaġ	: çay.
3	ülüş	: ġısım ya ^c nî cüz.	3	esen aman	: eyü hoş.
	udrumı	: urunduřı.		abız	: ġâfız.
	inancı	: inâm kişi.		ötün	: dilek.
4	alp	: bahâdır.	4	uyalmaz	: utanmaz.
	erk	: ulu.		uyal	: utan.
	anġa tigrü kim	: aña deġin kim.		avlu	: maġalle.
	irk	: tãkaġ.	5	araba	: ^c araba.
5	uzġuġ	: uyġu.		alay yaġa	: o yaña.
	uzatġan	: uyuġan.		artġan	: ardında.
	indiş	: ġabġaçaġ	6	aytıp kelenġine	: isteyüp gelene.
	egremek	: bükülmek.		uşol oġ	: bu ġadar oldur.
6	uyalur	: utanur.	7	âlüfte	: âřüfte.
	aġın	: seyl.		oyrudın	: ġarřudın.
	ızaġı	: ayaġı.	5b 1	Harfü'l-bâ	
	içi	: ^c avret.		bayat	: Hüdâ ^c azze ve cell.(b)
7	aruġı	: ayruġı.		bat bat	: tiz tiz ve ziyâde ve ġat ġat
	ilenġatı	: ġoġusu.	2	biyik	: büyüġ.

birgüçü	: verici.	birev	: bir.
büter	: biter.	bikeç	: kaçındıcık.
bardur	: vardır.	3 bike	: kaçadın.
3 bolğan	: olan.	böz	: bez.
peyker	: şüret.	burav	: burğu.
pir	: dilber.	baravuz	: mütevven.
bolur	: olur.	4 bulay yağa	: bu yana.
4 barça	: cümle.	alay yağa	: o yana.
belâlığ	: belâlı.	bir kandan küni	: yevm-i şek.
bolmağay	: olmasın.	5 bitig	: kitâb.
5 başağ	: demren.	7a 1	Harfû'l-tâ
bolsam	: olsam.	2 tilermin	: dilermin.
bizge	: bize.	til	: dil.
6 bardı	: gıtdi.	tilep	: dileyüp.
burun	: evvel.	3 tapmadım	: aradım ve bulmadım.
bolup	: olup.	tıñsa	: diñlese.
7. birdik	: virdik	tiğür	: erişdir ve degür.
bütmek	: bitmek.	4 tiygeç	: erişicek.
bilgürür	: bildirir.	tapar	: bulur.
6a 1 pergâle	: ciger pâre.	tik	: gibi, berâber.
bağlağan	: bağlayan.	tirilgendin	: dirilikten.
bala	: oğlan.	5 timür	: demür, âhen.
biye	: kulan.	tirgürgeli	: dirgürmege.
2 bitel	: iki yaşar,	tişgen	: tişmek.
kunan	: üçü yaşar.	6 tilbe	: aşık ve şüride ve divâne
beşmen	: toña?	tiñg	: berâber.
yarlu	: hakır.	tofrağ	: toprağ.
3 böre	: kurt.(3)	7 tolganıp	: tolanıp.(6)
bular	: bunlar.	tağ	: dağ.
bilig	: akı.	tırnağ	: tırnağ.
böğü	: hakım.	7b 1 tirik	: diri.
4 biligsiz	: câhil.	tapmas	: bulmadı.
pest	: ecel şarâbın içirmek,	tapmak	: bulmak.
bükrenip	: bükülüp.	2 tuş tuşımdın	: dört yanımdan.
5 poç	: çörek.	tanımas	: bilmez.
puskay	: kayğu.	3 tüşti	: düşdi.
bulağ	: buñar.	tigrü	: degin.
6 bañye	: tokaç.	tigre	: dâyire.
bölük	: kırış, tuncun yanına	tübi	: dibi.
berigan	: sarğan kırış.	4 tokuşdı	: uruşdı.
basa	: harır kumaş.	tigirmen	: degirmen.
7 bolğan çağ	: besdür.	taşığ	: at.
barğan	: olduğu vaqt.	5 tutaş	: yoldaş.
bolup idi	: varan.	tartıp	: kurıp.
6b 1 barıp iken	: olmuş idi.	tapıp	: bulup.
bayla	: varmış idi.	6 tola	: tolu.
börk	: bağla.	tirşe	: derse.
2 böri	: deri tañye.	taman	: _____
boduna	: kurt.	telegin	: şahin.
	: bildircin.	7 tuyuğ	: tavuğ.

	tüye	: deve.	2	çın	: şahîh ve gerçek
	teleken	: °araba.		çapdurdı	: gönderdi.
	tosuğı	: tosun.		çarlap	: çağırıp.
8a 1	temyiz	: bozğu.	3	çorma	: çöndürme.
	tostuğan	: kadeh-		çaykaldı	: çalkandı.
	tayğan	:tayınmak ya°ni tayınan.		çapan	: yalabık.
2	talğamış	: tayınmış.	4	çırmağaymin	: sıçrarın.
	tanımaq	: bilmek.		çırmap	: sıçrayıp.
	tanığanda	: bildügin.		çırmaymış	: yitişüp çıkması.
3	titreyende	: titreyip	S	çüçük	: leziz.
	tigür	: degüre.		çırmanış	: sarmaşmış.
	tilim	: öküş.		çibin	: mekes.
	turası	: dili.	6	çiyid	: yigit.
4	tiriñ	: deriñ.		çıçğan	: sıçan.
	turuq	: tevaqquf.		çömçe	: kaşuq.
	tirmek	: devşirmek.		çekmen	: çok.
	tigerü	: tersine.	7	çormağ	: segirtmek.
5	teygü	: ferişte.		çapmaq	:: m...
	tinnig	: canlu.		çorup citip	: segirdip.
	tutaşmaq	: ulaşmak.	9b 1	çi	: ya.
	tatağ	: ta°alluq.		çitip idi	: yetmiş.
6	tedusi	: °adası.		çançmaq	: şançmaq.
	türlük	: dürlü.	2	çançıkannı	: şançduğı.
	tumağı	: °aşık.		çapar	: ulaq.
7	tonğmış	: üşümüş.		çöymek	: salmaq.
	terkürusa	: damağı.		çeş	: Çiz.
	tapuğıda	: °ibädätında.	3	cip	: ip.
8b 1	tarqatğan	: dağıdıcı.		çigi	: eyü.
	tağal	: suyunğermek?		çigi ikin	: eyidür.
	toqtamas	: durmaz.	4	çildam	: tiz.
2	tilmiyüp	: muztarib olup.		çalğan	: yalan.
	tım	: katre.		çanlığı	: gerçekliğı.
	tınmagur	: za°if.	5	çalğanı	: yalanı.
3	tavşaldıñg	: yorulduñ.		çüçün	: oğlançuk.
	taldıñg	: abaldım.		carlı	: faķir.
	tıñglağanda	: diñledüginde.		çup	: yahşı.
4	tañ yarıķı	: şabāh aydını.	6	çaķır	::: suci.
	talğan	: kavrulmuş buğday.		çaķırmaq	: çağırmaq.
	töre	: şerf°at.		cüz	: yüz.
5	tonnuñg	: mecnün.		çetlevik	: finduk.
	tüşmek	: düşmek.	7	çora	: kul.
	tura tuş	: katlandır		çıglamak	: yıķılmaq.
6	tuhte	: katlan.		çit	: tiş.
	tañış	: biliş.		çatlanķıç	: top.
	tatuy	: dadı.	10a1	covurt	: yoğurt.
	tüye	: deve.		çürüt	: yürü.
7	tigi	: karşu.		çokurak	: çeşme.
	tiginde	: karşuda.	2	çummaq	: çimmek.
	Terıgri birgey	: vire.		çıg	: feryād.
9a 1	Harfû'l-	cim		çemen	: kühl.

	çöp körk	..mağrur, büyürek.	6	Harfû'ş-şin	
	çitin	..gerçek.		şudurven	..şadırvan
3	hay	..kabile.		şuh	..dilber
		Harfû'l-hâ	12a1	şenğ	..oğrı.
4	haberçi	..peygamber-i ^c amm takdim,		şis	..künğüre.
	hor	..lâyık.		şunkar 2	
		Harfû'd-dal	2	Harfû'ş-şad	
10b1					
	dik	..gibi.		şak kulağ	
	dip imiş	..der imiş.		şanır	..kelb.
2	davk	..ma ^c şiyet.	3	şoğmağ	..asl-ı ^c arabide su çağlamak
	dıvbâd	..kaşırğa.		şokır	..urmak ve soğak
	diy	..kiş.		şızlav	..kör.
3	digeç	..didüginleyin.		şana	..nekes,
		Harfû' - el	4	şakalçe	..say.
	İğ	..Hakkdan bâta meyletmek		şavğa	..bırak,
1 1 a1		Harfû's-sin	5	şoyurğal	..armağan
	sizdi	..bildi.		şoyurğasan	..in ^c am.
2	sarı	..taraf.		şoykırğa	..buyursan.
	er	..sever.	6	şarkıt	..buyur,
	savuk	..savut.		şıyır	..cür ^c a
	sin	..sen.		şala	..sığır
3	salur	..saluban.		şub	..çiftlik.
	soğmağ	..soğak ve rāh-ı teng.		şızağan	..söz.
	sıpıardı	..içdi.	12b		..balaban yigit bî-ma ^c ır
4	sıvarıp	..suvarıp.	1	çığıt	..şerm-rü ve şehbâz.
	sağga	..sana.			..karağan.
	sağınurmin	..sanurın.	2	Harfû'z-zad	
5	sağınkaç	..andukça.		żayğa	..karı ^c avret.
	sevdâ	..alim satım, şirâ.	3	Harfû't-tı	
	sorğalı	..sormağ.		taştan	..dülbend.
	sıyır	..sığır.	4	Harfû'l-ğayn	
6	siyüli	..güzel.		ğınğışip	..çenleşip
	sıpıardı	..içdi.		ğaranbiş	..feryād ve...
	sanğa	..say uy a.	5	Harfû'l-fâ	
11b1	sağış	..şağış.	13a		
	selik	..nazük.	1	fulan mu ikin	..filan mi ki.
	sağındurmağ	..tenbîh eylemek.		fulanlık	..filanlı. :
2	sağıt	..silâh.		feş	..şemle.
	sunğal	..sayru.	2	Harfû'l-kaf	
	saykalur	..azalur.		ğayda	..ğanda.
3	sısğarmış	..ağdarmış.		ğalğan	..ğalan.
	sayğın	..ğazır ve anın birbirne.		ğalmağay	..ğalmaz.
	sığaldı	..azaldı.	3	ğay	..bî-ma ^c na sen.
4	surun	..mu ^c tadil hevâ.		ğayu	..dükeli ve çankı.
	süvük	..kürümüş tan.		ğatığ	..ğatı.
	siydam	..pâk yüzli.		ğuruğ	..ğuru.
	sök	..mâtem.	4	ğutulmağ	..ğutulmağ.
5	sorağ	..__		ğoyğay	..ğoyayın.
	sona	..örde		ğavmak	..ğovmağ.
	sefâl	..testi.			

koşalmaq	: muhtarib olmak ve koşalmak ve kabarmak ve kovalamak ve hareket etmek	körgeli	: görelî.
5 kuyaş	: güneş.	kimi	: ' gibi.
kaşgılık	: güşşalu.	köyermîn	: yanarmîn.
kaşıda	: öninde.	6 kesengen	: kisen.
kıraqçı	: harāmî.	könglümge	: göflüme.
6 kayan	: kanğı.	keyni	: ardı.
kuyun	: kaşırğa.	körgülüktür	: görmelüdü.
koş	: koyun.	14b1 kilmey	: gelmedin.
koş	: aşğa ve alçaq.	körgüzür	: gösterür.
kurğan	: hişâr.	körnüglü	: devletlü.
13b1 kart	: koça ve eski.(1)	köprek	: çoğrak.
koş kulak	: eşek ve katır.	2 keniz	: mal.
karçığay	: çakır doğan.	küşmir	: çirkin.
2 kırğu	: atmaca.	kömrenğ	: böğür.
kalpak	: deri takye.	kelgende	: geldüğünde.
kın	: işkence ve azâb.	3 kelgesin	: gesin.
kazganç	: kesb.	kelğan çaq	: geldüğü vaqtin.
3 kıskanmış	: kısalmış.	kele turğanda	: geliyorırken.
kuş	: tolı.	4 kelginni	: geldüğün.
kıymak	: dönmek.	küvenci	: söz şâdılgı.
4 kıyıp irdi	: dönmüş idi.	körki	: ziyneti.
kuyan	: tavşan.	kücemci	: zâımlık.
kılığı	: hüy.	5 kiçek	: ördek zülfi.
kılığını	: hüyünü.	körge oq	: gördüğü vaqt.
5 kâtin	: avret.	küç	: kuvvet.
kaltaq	: kedi.	küç	: zûlm.
yaruk	: aydın.	6 keltire turğaç	: getüriyorırken.
kımız	: at südi.	kişi	: kişi.
6 kayran	: şahbâz.	köreriken	: göreiyorırken.
kuvut	: kavrulmuş buğday.	7 kiyiz	: kiçe.
kulapa	: kıımız içende.	geçigmek	: eglenmek.
kıfır	: egrî.	geçiw	: geçüt.
7 kopa	: çal.	kikeş	: tanışık.
koşmak	: saz çalmak.	15a1 gereb	: gemî.
kırk ayak	: kayık.	gerebci	: gemici.
14a1 konak	: konuq.	görge	: devr, kadeh.
kurt	: kiş.	görge turadı	: kadeh devri sizde tamâm oldı.
karafıgu öy	: zindân.	2 kime	: gemî.
2 kapak	: --	körgiz, körset	: göster
3 Harfû'l-kef		3 Harfû'l-lâm	
köp	: çok.	loğ	: yalan.
közüngü	: âyine.	laçın	: şahin.
körgeç	: göricek.	la	: vay,
4 köngrek	: sine ve pehlü.	4 Harfû'l-mim	
kitür	: getür.	mundaq	: gibi ve ol kadar
kilmes	: gelmez.	mundın	: bundan.
körürügüzür	: gösterir.	maŋga	: baña
5 kilmeng	: gelmekdelermiş.(5)	munğılg	: bunuñ gibi ve buñlı ye bimar mañnasına.
		15b1 mening	: benim.

men	: ben.	3	yanıp	: dönüp.
mandaşger	: beñzeyişler.		yalguz	: tenhâ.
mirzâ	: beg.		yöremenġ	: yügürmek.
2 muñġluġ	: muhtâc.	4	yiberdi	: iletdi ve şaliverdi.
miyân	: yund.		yuçun	: kıız.
mükellel	: murassa.		yıġıştur	: devşir.
muñġratıp	: bunguldayıp.	5	yibertmende	: salıvirdükde.
3 mâşâb	: labüd mine ve °abâ.		yanġlıġ	: gibi.
munday oġ	: bu ġadardır.		yaman	: yavuz.
munday çaçda	: bu ġadar vaġta.		yek	: şeytân.
4 munça	: bu ġadar.	6	yalawaç	: peygâMBER.
may	: yaġ.		yoramak	: ta°bîr itmek, bir nesne
maniġ	: bulud.			ta°bîr eylemek.
maġtamak	: ögmek.		yibermenġ	: salıvirmeñ.
5 Harfû'n-nun			yibergende	: salıvirdükde.
niçük	: nice.	7	yibergen sonġ	: salıvirdükden soñra.
nitip	: neyleyip.		yililiñġ	: eyülik.
niteyin	: nideyin.		yaruġ	: aydın.
nidin	: neden.	17b1	yaruġ ikın	: aydıñlıkdır.
16a1 ni inġin	: nige.		yildem	: tiz.
Nime	: nesne.		yuvu aç	: ġavrulmuş darı unında
Naġu	: nedendür.			yaġda pişmiş çörek.
nâcüd	: sâġar ki anıñla şarâb içerler.	2	yıpar	: ipek.
2 nevru	: ceng		yaş	: genç.
nigân	: devâ.		yuvacıġı	: Türk âdemi ya°ni kendü
niçük iteliñġ	: nice ideliñ.			cinslerinden ġayn her kimi
3 nitmege	: neylemege.			var ise.
nitke	: neye.	3	yaġlıġ	: destmâl.
ne bolsa	: ne olsa.		yiglik özünñüzden	: yaġşılıġ sizden.
niçünġtür	: nice.	4	yarlıġadı	: ya°ni buyurdi.
16b1 Harfû'l Vav	: ġat		yunuġ	: abdest.
vaya		5	yıġılmaġ	: dirilmek.
2 Harfû'l Ya			yavuçmuş	: buluşmuş.
Yaşurun	: gizli.		yurtaġ	: iniş yokuşu.
yarutup	: yaġıp.	6	yarlıġ	: berât.
3 yitişgeç	: irişicek.		yalġınıp	: incinip.
yıġlamak	: aġlamak.		yaniñ	: dönünñ.
yaşlar	: tıfıllar.	7	yaşuġnan	: uvanmış.
4 yasa	: bâb.			
yamġur	: .yaġmur.			
yalbarur	: .yalvarur.			
5 yöremes	: .gelmez.			
yörür	: .gelür.			
yıġaç	: .aġaç.			
17a 1 yüzge	: .yüze.			
Yitgey	: .erişür.			
Yüz tümen	: .yüz biñ.			
2 yan	: .dön ve ġaraf.			
yavuşdı	: .yetişdi ve yaġlaşdı.			
yazup	: .yañılsa.			

BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR

Abuş.: Atalay, Besim., *Abuşka Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1972
 Az.Dil.Azerbaycan Dilinin İzahlı Lügati., 1966-19.. Bakı.
 BARUTÇU : Barutçu, F. Sema, *Muhakeme -tü'l-Lugateyn.*,
 Ankara (TDK'nda basılıyor)
 BD : ÖZKAN, İsa., *Yusuf Bey-Ahmet Bey Bozoġlan Destanı.*,
 Ankara 1989.

- BOROKOV 1961: A.K. Borokov., *Bada'i al Lugat, Slovar' Tali' İmani geratskogo k soçineniyam Alişera Navoi*, Moskva 1961
- BUDAGOV: Budagov, Lazar., *Lugat-Türki Sıvıtnelnyı slovar turetsko-tatarskix nareçiy I-II*, Sankpeterburg 1869-1871.
- DDK: ERGİN, Muharrem., *Dede Korkut Kitabı*, İndeks, Ankara 1963.
- DTO: M. Pavet De Courteille., *Dictionnaire Turk-Oriental*, Paris 1870.
- DTS: Nadelyaev. V.M.- Nasilov, D.M.-Tenişev, E. R.- Şçerbak, A.M., *Drevnyursskiy Slovar*, Leningrad 1969.
- ED: CLAUSON, SİR G, *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish*, Oxford 1972.
- ERASLAN, K., *Alî Şîr Nevâyî Mîzâmî'l ev-zân (Vezinlerin Terazisi)*, Ankara 1993.
- HakRS: Baskakov, N. A.-İnkicekova, A.İ., *Hakassko-Ruskiyy Slovar*, Moskva 1953.
- KarayRPS: Baskakov, N.A.- Zajaczkowski, A-Szapszal. S.M., *Karaimsko-russko-polskiy slovar*. Moskva 1989.
- KzkTS: *Kazak Türkçesi Sözlüğü* (Ter. H. Oraltay, N. Yüce, S. Pınar), İstanbul 1984.
- KrgTS: Abdullayev, E.—İsayev, D., *Kırgız Tilinin Tüşündürmө Sөzdüğü*, Frunze (Bişkek) 1969.
- KB: Arat Reşid Rahmeti, *Kutadgu Bilig I Metin*, Ankara 1947; İndeks, (hazırlayanlar: Kemal Eraslan, Osman FSertkaya, Nuri Yüce) İstanbul 1979.
- MK: Mahmüd Kaşgarî., *Divânü lûgati't türk*, Besim Atalay *Divanü Lûgat-it Tercümesi I-III*, Endeks, Ankara 1940-1943.
- MALOV: Malov, S.E., *Yazık Yeltih Uygu -rav*, Alma-ata 1957.
- ME: Yüce, Nuri., *Mukaddimetü'l-edeb*, Ankara 1988.
- NL *Der Beyân-ı İstilâhât-ı Emlahu'ş-şu'arâ Mevlânâ Nevâyî*
- OyrRS: Baskakov, N.A.-Toşçakova, T.M., *Oyrotsko-russkiy slovar* ', Moskva 1947.
- Özkan, Fatma, "Selcen Adı Hakkında" *Türk Dili.*, Sayı:524, Ağustos 1995, s. 907-915.
- ÖTİL; Ākabirov, S.F— Ālikulov.T.A.-İbraximov, S.İ.-Māmätov, N.M. — Marufov, Z.M. — Mir-tacıyev, M. M, v.d. *Özbek Tilining İzahlı Lûgati I-II*, Moskva 1981.
- PEKARSKİY: Pekarskiy, E.K., *Slovar ya -kutskogo yazıka.*, 2 c ST.Pelerburg 1907-1927.
- RS: Radloff, Wilhelm. *Versuch eines Wörterbuches der Türk Dialecte* (Opıt slovary tyurkskih nareçiy) I-II-III-IV. Sanki-peterburg 1893-1911.
- RAMSTEDT-NASKALİ 1991: Gürsoy, E.-Naskali ve H. Halen, *Cumucica & Nogaica.*, MSFOU 208, Helsinki 1991.
- Seng: Muhammed Mahdi Han, *Sanglax A persian Guide to the Turkish Language* (Yay. Sir Gerard Clauson) London 1960.
- ŞS: Şeyh Süleyman Efendiye Buharî, *Lûgat-i Çagatay ve Türki-yi Osmanî*, İstanbul 1298.
- THADS: *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü.*, 2 bs.TDK I-XII. Yay., Ankara 1993
- TLeHS: Ercilasun, Ahmet Bican- Aliyev Alaeddin- Şayhulov, Almas,-vd., *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü.*, Ankara 1991.
- TS: *XII asırdan günümüze kadar kitaplar dan toplanmış tanıklariyle tarama sözlüğü* 5.c, Ankara 1943-57.
- Tumaşiva : Tumaşiva, D.G., *Könbatış Sibir Tatarları Tili, Grammatik Oçerk hem Sızlık*, Kazan 1961.
- TMEN: G. Doerfer, *Türkische und mongo -lische Elemente imNeupersischen I-IV*. Wiesbaden 1963-1975.
- TrkmDS: *Türkmen Dilinin Sözlüğü* (Haz M. Ya. Hamzayev) Aşgabat 1962.
- TTAS: *Tatar Tilininin Añlatmalı Sözlüğü* I-II-III (Haz. İ. A, Abdullin- G.H. Ahuncanov-S.fi. Vahi-tova-FM. Gazizova- FA. Ganiyev v.d.) Kazan 1993.
- TaS: *Tarama Sözlüğü* , I-VI. TDK yay. Ankara 1963-72
- TüS: *Türkçe Sözlük*, (H.Eren, N., Gözaydın, İ. Parlatır, T. Tekin, H. Zülfikar), 2 c Yeni Baskı Ankara 1988.
- UygURL: Necip, E. N.. *Uygursko-russkiy slo -var. Uygurçe-rusçe luget.*, Moskva 1968., İstanbul 1945.
- VEWT: Räsänen, M., *Versuch eines etymologisch Wörterbuch des Türkischen*, Helsinki 1969.
- YUDAHİN: Yudahin K.K. *Kırgız Sözlüğü* (Çev. A.B.Taymas) I-II. Ankara-İstanbul 1945-48.

Kısaltmalar;

Alt.	: Altay
Az. Tü.	: Azerî Türkçesi
Bkz.	: bakınız
Balk	: Balkar Türkçesi
c.	: cilt
ETü.	: Eski Türkçe
GB.	: Güneybatı Türk lehçeleri
GD.	: Güneydoğu Türk lehçeleri
Hks.	: Hakas Türkçesi
Har.	: Harezmi Türkçesi
Kzk.	: Kazak Türkçesi
Krg.	: Kırgız Türkçesi
Karay	: Karayim Türkçesi
KB.	: Kuzeybatı Türk lehçeleri.

KD	Kuzeydoğu Türk lehçeleri
leb	Lebed Ağzı(RS)
Oğuz	Oğuz Türkçesi
Özb.	Özbek Türkçesi.
Osm.	Osmanlı Türkçesi.
s.	sayfa
Saha	Saha Türkçesi
Suyg.	Sarı Uygur Türkçesi
Uyg.	Uygur Türkçesi
Trkm.	Türkmen Türkçesi
Tar	Tarançı Ağzı(RS)
TT.	Türkiye Türkçesi

NOTLAR:

abişğa er, erkek, koca.

abuşka "Avrat erine derler, şoy manasına" Abus. s.1; ayrıca krş. *avuşka* bu dahi *abuşka* manasına, avrat erine derler ki şoy manasınadır Abuş.s.29 ; *abuşka* "er, zevc, şüher", ŞS s.3: ge-niş bilgi için bkz. ED, s.16.

abız < A. hafız.

Çağdaş Türk Lehçelerinde: Tat. *abzy* "1. üziñnen ulırak ir tугan; *aby*, 2. yeş yağınnan üzün-nen ulı ir kişi isimine kuşıp eytile", TTAS I s.2.

ağnamaç yuvarlanmak, debelenmek.

ağnamaç "gülmekten bayılmak; debelen-mek, kendinden geçmek" ŞS s.16.

ağız ağız.

ağuz "nehr, dehān, fām, henüz doğuran hayvanıñ verdiği süti ", ŞS s. 16.

ağtarmak aramak, karıştırmak, aktarmak; araştırmak.

ağtarmak aktarmak, talep, tecessüs, te-fakkud etmek, arayup taramak ŞS s.6.

akın sel, akın.

akmak fiilinden -n fiilden isim yapma ekiyle teşkil edilmiş olan bu isim, NL'da *sel* anlamıyla geçmektedir. Oysa kelimenin, "1.Kalabalık bir şeyin arkası kesilmeyen bir geliş durumunda olması; 2.Düşman topraklarını tedirgin etme, yıldırma, çapul gibi amaçlarla toplu olarak yapılan baskın" Tüs. I s.37 gibi manaları da vardır. Krş. galebalık, asker, keşf, cereyan yeri ŞS s. 17.

akızmaç akıtmak.

akıtmaç cari itmek Abuş.s.21; akıtmak "akıtmak, cārī itmek, yaş akızmak, isāle-yi dümû° itmek" ŞS s. 17; çağdaş Türk lehçelerinde: Tat. *agı -zu* "1. agarga yul açu, 2. bir savittan ikincisine kü-

çirü, buşatu, salu, 3. nerseni de balsa sıyıklık üstinnen yaki içninen bir yunelişte agıp bandık itip cibe-rü, hareket ittirü...", TTAS. I s.1 8; ayrıca bkz. ED s.81

alağan yağma, çapul, talan.

Kelime, Çağatay sözlüklerinde, eş anlamlısı olan *alaman* ile birlikte geçmektedir. "*alaman/alağan* tarac olmuş manasınadır ve bi-hanüman manasınadır" Abuş.s.23 ; "*alaman/alağan* bi-hanüman, yersiz, işsiz" ŞS s.18..

alaman yağma, çapul, talan.

"başı bozuk asker, gayr-i muntazam" ŞS

s.18.

alaşa at <ala+şa < ala+ça.

alaşa kelimesi ŞS'de " *arka* " anlamında geçmektedir. Bkz. ŞS s.18. Ancak kelime, *âfa* renk isminden +ça ekiyle türetilmiş olmalıdır. XIII. yüz yıldan beri Türkiye Türkçesiyle yazılmış eserlerin taranmasıyla Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Tarama Sözlüğü'nde, "Sert başlı, huysuz, haşan (at)" karşılığında yer almaktadır: "üns ve üfeti batıy olan kimesneden kinaye olur. Ve alaşa Ve müteassıp ata dahi itlak ederler" TaS I, s.88.

allı karşı, ön.

allı "ön ve yan manasınadır" Abuş.s.24, Ayrıca Bkz. Abuş'ta *alnı*, *alyı* kelimeleri de aynı anlamda geçmektedir.s.23; *alnı* indindi, nezdinde, huzurunda ŞS s.20; *allı* "cinquante, partie an-terieure" DTO.

angaça ona kadar, o zamana kadar.

"aña değın demekdir" Abuş. s.28 ; âña kadar, ol vakte kadar ŞS s.22.

anga tigrü o zamana kadar.

"aña değın demekdir" Abus. s.28

andak böyle, öyle

andak ancılayın demekdir Abus. s.28 ;

"andak ve andag öyle, o mertebe, o derece" ŞS

s.22

ara ara, esna, sıra,

"arasında demekdir" Abuş.s.13; "orta, meyan, hengam, esna, mābeyn" ŞS s.7 •

armaç yorulmak.

Kelime, Abuş'ta "*ardı* yonldı; *armay* yorulmaz, yorulmazın; *aralı* yorulalı demekdir; *anp* yorulup" şekillerinde bulunmaktadır. Abuş. s.8; krş. *anğmaç* "zebûn, arğın olmaç", ŞS s.11

art art, arka.

"*art*, *ard* geçid, dar yol, ard, taht, sırt, püşt arka ŞS s.8.

argadal dağ beli , geçit.

"dağ eteklerinde olan alçak depelere dirler ve anda olan derelere ve kemin yerlere dirler", Abuş s.12; kelimeye ŞS'de "tag beli, gecidi" karşılığının yanı sıra, "bed-haslet, huysuz adam" anlamları da verilmiştir. ŞS s.9; Ayrıca bkz. "trudnodos-tupnoe mesto, yavlyayuşçeesya pristanışçem raz-boynikov (eşkiya sığınaklarının bulunduğu geçilmesi güç yer) BL s. 5a (BOROVKOV 1961 :57); *argadal* "niedrige Hügel an Borgab-hangen", RS. I s. 298

Krş. Çağdaş Türk Lehçelerinde ve Türkiye Türkçesi ağızlarında, *argıdaal*, *argadall* "dağ beli, geçit, boğaz" karşılığıyla geçmektedir. Bkz. DS I, s.311.

asru ziyade, çok.

"çok, vafir, ziyade, mebzul" ŞS s.13.

ast alt

astı "altı demekdür taht manasına", Abuş. s. 15 ;*ast* "alt, zîrîn, pest", ŞS s.12.

aşmak aşmak, geçmek.

NL'de "*aşmak*, *aşıp bargan* ve *aşkannı*" şekillerinde geçen fiil, Abuş.'de /-k/ fiilden fiil yapma ekiyle türetilmiş biçiminde yer almaktadır: *aştıktı acele ve ıztırab eyledi*" Abuş. s.17,

aşıyan yuva, mesken, ev, *aşıyan* <F. *aşıyan*.

aşlık tereke?

aşlık kelimesine "tereke" karşılığıyla başka kaynaklarda rastlanamamıştır.

ata baba,

ata "peder, valid, baba; ihtiyar, muhterem adam, seyd, ata ve peder, ata gibi", ŞS s.3.

aytmak söylemek.

aytīb "eydüb demektir" Abuş. s.37.

ayak çanak, kase; kadeh.

ayag "kadeh ve pay manasınadır", Abuş. s. 36; *ayag* "kadem, kâm, pa, kadeh, piyale, kase, nihayet, paye", ŞS s.45.

ayanı küçük kardeş. Kelime, NL'de, harekelenişinden dolayı *ayanı* şeklinde okunmaktadır. Eserde ayrıca *ini* şekli de yer almaktadır. Bkz. ini.

ayıl kayış

ayıl "kolan, ayıl" ŞS s.57.

aylanmak dolanmak, dönmek; dönüşmek, benzemek.

aylandı "dolandı demektir ve döndü devr etdi manasınadır ve döndü müşabih oldı benzedi manasına dahi kelür" Abuş. s.33; *aylanmak* "firtola-yı dönmek, devretmek, aynalmak, çevrilmek, ihata etmek", ŞS s.58; *aylanmak* "entourer, tourner au-

tour, revenir de; ressembler; curner a", DTO s.129; *aylanmak/aylanmag* "gerdiden, mü'ellifn-i Rûmî' aylanmak-râ be-ma'nâ gerdiden ve hem devr kerden ve rucû' kerden ve müşabih şüden", Seng. 55v. 9;

Ayrıca, *aylanmak*, çağdaş Türk lehçelerinde yaygın şekilde yaşamaktadır: Kırg. *aylan-* "1. dönmek, deveran etmek, dolaşmak, 2. dönmek (dönüşmek, değişmek)" YUDAHİN s.68; Kzk.'da "1. belirli bir şeyin etrafını dolaşmak, 2, bir durumdan ikinciye geçmek, 3. tekerleğin dönmesi, duraklamak, gecikmek, yolundan kalmak", KzkTs. s.8; Npg. *ay -lan-* "obxodif, ob'ezyat", BASKAKOV 1940 s.224; Kum. *ailan-* "to come, to return, to turn around*", RAMSTEDT-NASKALİ 1991 s.69; Tat. *eylenü* "1.üz küçeri tiresinde bunlu; eylene buyınça hareket itü, 2. bir yaktan ikinci yakka bunlu, 3. birer nerse üstinde uçıp tögerek yasaw, 4. kaya da balsa barıp, kiri bunlıp kaytu, ..6. bütünley başkaga evirilü, başka helge küçü, bütünley başka küriñiş tüs alu...", TTAS. II s.677; Başk. bkz. BaşkTH. II .s.740 ; Karay, *aylan-* "fertet'sya, vıraşçat'sya, 2. svoraçivat' s dorogi, ". vozvıraşçat'sya, povoraçivat' obratno..", KarayRPS. s.53; Özb. *aylan-* "1. öz oqi yani birar narsa tevaragida harakat qılmaq, aylana b'oylap, davra alib yurmaq, 2. sayr qılmaq, tamaşa qilib yürmaq, 3. başqa halatga ötmaq,..4. birar yerda yani dairada aralaşib yürmaq...", ÖTİL I s.33; Uyg. *aylan* "1. vıraşçat'sya, vertet'sya, krujit'siya, 2. pöcoraçi-vat'sya..." UygRL s.60; Oyr. *aylan-* "1. vıraşçat'sya, povoraçivat'sya, vertet'sya, krujit'sya, 2. ob'eizat4, obxodit', krugom", OyrRs. s.14; GB Türk leh. Trkm. *aylan-* "1. pırlanmak, tigirlenmek, 2. barlap görüp gaytmak, sınlamak, 3. belli bir hala övrülme, 4. ge-zelenç etmek", TrkmDS. s.30.

ayuk uyanık; ayı

ayuk kelimesinin NL'de karşılığı boş bırakılmıştır.

Krş. *ayık* "hüşyâr manasınadır ve ayı didikleri canavardır" Abuş, s.36.

azruk başka, ayrı < adruk.

bağlamak bağlamak < ba-

Bağlamak fiili, NL'de bağlamak ve bayla-mak (beylemek) olmak üzere iki şekilde geçmektedir.

bafa çocuk, yavru.

bala "kuş yavrusuna derler ve sâyir"hayvanât yavrusuna derler", Abuş. s. 127; "yavru, çocuk, beçe, tıfl, veled, sabi", ŞS s.71.

bar var.

bar "var, mevcut", KB İndeks s.56; *bar* "var demektir hest manasına ve bir dahi emr idüp

var kit demektir" Abuş. s. 122; "var, mevcut, bud, hest", ŞS s. 67.

barca bütün.

barça, barı "cümlesi demektir", Abuş. s. 123;

"cümle, kamu, kâffe, umum, hemme, hep", ŞS s.67.

barmak varmak, ulaşmak, vâsıl olmak

barmak "varmak, muhafaza etmek, geşt-i sülûk etmek, zâhib azîm olmak" ŞS s.68.

basa yeter, tamam

Krş. *basa* " sonra" KB İndeks s.60.

başak başak; demren, okun ucundaki sivri demir.

başak "ok demrenine derler", Abuş. s. 124; *başak* "ok demreni, mızrak timürü, okun ucundaki sivri timür ki Türkçede başak tabir olunurmuş", Ta-S. 1 s.419 ; *başak* "sünbüle, huşe, ekin başı , ok" ŞS s.69.

bat bat çabuk çabuk; çok, kat kat.

bat "tez demektir zud manasına", Abuş. s.121; *bat* " çabuk, ser'î, zûd, tîz, °acele, ildam"; *bat bat* "çabuk çabuk, tîz tîz, °acele °acele" ŞS s.66.

bayat Tanrı

bayat "Hudâ manasıdır", Abuş. s. 129; *bayat* "eski, kadîm bir Türk aşiretidir; geceden kalmış ta'am, şeb-mânde, °ilm-i müsikide bir makam ismidir; nevâ nagamâtının mülhikâtındandır", ŞS s.88; Krş. *bayat* "kadîm (Tanrı)". KB İndeks s.66; "Allah'ın "Kadîm" sıfatı karşılığı", TaS. I s.465

baylamak bağlamak

<ba- "bağlamak", KB indeks s.51; Çağdaş Türk Lehçelerinde *beylemek* biçiminde kullanılmaktadır.

belalıg belalı.

belalıg, belalık "belalu demektir", Abuş. s.127.

bike kadın

bike "eri olmayan avrete derler ve dahi şol avrete derler ki dahi veled ketürmemiş ola", Abuş.

s.134.

bikeç kadıncık

bigeç "duhter demektir, kız manasına", Abuş. s.136; *bikeç* "muhtereme hatun, hanım, âyim" ŞS s.93.

bilgürmek bildirmek

bilgürür "belürdür ve belürür demektir", Abuş. s. 136.

bilig akıl, bilgi

bilig "bilmek ve idrâk manasıdır", Abuş.

s.137; *bilig* "°ilim, dâniş, fehm, maharet, dirayet, vukuf, ma'umât, nişan, tamga", ŞS s.94; krş. *bilig* "bilgi, hikmet", KB İndeks s.82.

biligsiz bilgisiz, câhil, akılsız.

Krş. *bilig*

birev biri, birisi

<biregü bkz. biregü "biri, birisi", KB İndeks s.91; *birev* "bir kimesne dimektir", Abuş. s.134.

bitig kitap; nebât, bitki.

bitik "mektuba dirler ve yerden biten nebat manasına dahi kelür", Abuş. s.130; *bitig* "yazu, mektup, rik'â ve nâme; bitmiş, halâs ve nebât olmuş", ŞS s.89; *bitig* "mektup, pusula, senedât", ŞS s.73; krş. *bitig* "mektup", KB İndeks s.94; *bi-ti, bitik* "mektup, yazılmış şey", TaS I s.615.

biye kısrak.

biye "kısrak, mâdiyân, bitel, urgacı", ŞS s.94.

biyik büyük

<bedük, biyik "büyük, cesim, bozorg, ulug, serdâr", ŞS s.94; krş. *bedük* "büyük", KB indeks s.68.

bödüne bildircin

büdene "bildircin demektir". Abuş. s.143;

"bildircin, bî-dâne" ", ŞS s.78; çağdaş Türk lehçelerinde: Türkm. *bedene* "bildircin", TrkmS. s. ; *bede-na* "kiryavulsimonlar ailesiga mansub avlanadigan, küçük sayraki kuş" ÖTİL s. 94.

bögü hakîm

bügü "bilgin, akıllı, hakîm, bilge", KB İndeks s.119;

bügü "akıllı" MK.I s.428, III s.228,303; *bögü* "bögü elig küçlügyaruk tañrı sız" mudriy pravyaşiy, silniy, svetly DTS (Manihaika III) s. 116.

böre kurt

böre "kurt", ŞS s.80; ayrıca, bkz. *böri*

böri kurt.

böri "kurda dirler ki kürk manasına" Abuş. s.143.

börk . deri takye, deri takke

Bkz. *börk* "başlık, külah", KB İndeks s.105

böz bez, pamuklu kumaş.

böz "gâyet yoğun penbe bezine dirler". Abuş. s. 146; krş. *böz* "bez (pamuktan yapılmış kumaş)", KB İndeks s.105,

bulağ pınar

bulağ "yerden kaynayub çıkan bınara derler", Abuş. s.151; krş. *bulağ* "pınar", KB indeks s.115.

burun önce, evvel.

burun "evvel demektir", Abuş. s.143; *bu* -

run "enf; evvel, ibtidâ" ŞS s.80; krş. *burun* " önce, ileri", KB İndeks s.116.

bükrenmek bükülmek

bügreyib "iki bükülüb demektir", Abuş. s.149; *bükreymek* "inhina etmek, egirilmek, piçide olmak, ham olmak", ŞS s.83

bütmek bitmek, tükenmek; nebatın bitmesi.

pütüp "bitüb demektir, tamam olmak manasına", Abuş. s. 140; *bütmek* "nâbit, peydâ olmak, tohum ve şâire baş çıkarmak", ŞS s.76.

carlı fakir, yoksul.

<yarlı, bkz. çağdaş Türk lehçelerinde, carlı ve yarlı şekillerinde kullanılmaktadır.

cip ip.

<yip

cüz yüz.

Bkz. çağdaş Türk lehçelerinde cüz kelimesi kullanılmaktadır.

çaķır *sucu*

çaķır, *çakır* "süci demektir", Abuş. s.227; *çaķır* ve *çakır* "şerâb, hamr, bade, mey, °arakT, ŞS S.147.

çakırmak çağırarak

çaķırmak "baķırmak, nida etmek, dellâl olmak, teganni ve nida etmek, da°vet eylemek, fer-yad", ŞS s. 147.

çançmak sançmak, batırmak, saplamak.

<sanç-

çapan (yalabık), kaftan, cübbe

çapan "eski yamalu kaftana dirler hırka manasına", Abus. s.223; *çapan* "don, libâs, câme, cübbe, çekmen", ŞS s.144.

çapmak göndermek, koşmak, at koşturmak; yüzmek.

çaptı "segirtti", Abuş. s.222; *çapmak* " atı sürmek, segirtmek, koşdurmak, sür°atle ilgâ etmek, akın eylemek, atla koşmak, nehb ü gâret etmek, kılıç ile kat° ve pare eylemek, şimşîr-zeden ve seyf-keşiden", ŞS s.145; krş. *çap*- "yüzmek", KB indeks s.127.

carlamak çağırarak,

carladı "avazla çağırıldı demektir", Abuş. s.226; *carlamak* "i°lan etmek, dellâl çağırarak, bülend âvhaz ile bağırarak, münâdi etmek, carçı ve muhbir çıkarmak", ŞS s. 139; *carlamak* "carlamak, keskin ve berrak etmek, çağırarak", ŞS s. 14.6

çaykalmak çalkalanmak, çalkanmak, harekete gelmek; yıkanmak.

çaykaldı "çalkandı demektir", Abuş-

s.232; *çaykalmak* "çapalamak, ıztırâb etmek, debelenmek", ŞS s. 139; ayrıca bkz. *çaykamak* "yıkamak, gusul ve pâk etmek, ithâr eylemek, temizlenmek, şeşten, yumak", *çaykanmak* "igtisâl ve istihâm etmek, arınmak", ŞS s. 150; *çaykaldı* "harekete gelmek, zarf içinde sallanmak", ŞS s. 148; *çaykatmak*, *çaykamak* "mettre en mouvement agiter, melanger", DTO s.282; Alt. Leb.Tar. ve Çağataycada, çaykaşeklinde geçmektedir. RS. III 1825-6; Kuzeybatı Türk lehçelerinden Kırgızcada *çaykal*- "çalkanmak, sallanmak", YUDAHİN, s.256; Kazakçada, *şayqal*- "1. çalkalanmak, sallanmak; 2. karar vermeden herşeyi merak etmek", KzkTS. s.304; Kumuk Türkçesinde, *caiqal*- "1,to sway" RAMSTEDT-NASKAÜ 1991:s.75; güneydoğu Türk lehçesi Uygurcada, *çaykal*- "1. strad. ot cayqımaq, 2. perevalivat'sya", UygRL, s.389; Özbekçede, *cayqal*- "1, *cayqamaq*, 2. U yan bu yan tebranmaq, lapangla-maq", ÖTİL II s.349; Güneybatı Türk lehçesi, Türk-mencede, *çaykal*- "arassalık üçin içine suv guylup yuvulmak, çaykap arassa edilmek", TrkmDS.'s.73.

çekmen çok.

NL'de bu kelimeye çok karşılığı verilmele beraber, Çağatay sözlüklerinde, farklı anlam verilmiştir: *çekmen* "uzun çekme çakşıra dirler",. Abuş. s.229; *çekmen* " bârânî, yağmurluk, caba, Belh civarında bir memleket ismidir" ŞS s.152.

çığ feryat, ağlamak.

<yıg, çığ "feryad manasınadır ve- mutlak aklamaga dirler", Abuş. s.240; çığ "çığ,dağ, yuvarlanan kar kümesi, kamış ve çöpden örme yüksek çit, feryâd ve figan, âvâz-ı bülend", ŞS s. 162; krş. *çığ* "memnuniyetsizlik, yüz ekşitme", KB İndeks s.125.

çın gerçek, doğru

çın "gerçek manasınadır", Abuş. s;239; *çın* "sahîh, sâdıq, râst, doğru, bî-şekk ve bî-gürtlân", ŞS s. 164; krş. *çın* "gerçek, doğru, sahih", KB İndeks s. 130.

çırmamak sıçramak.

çırmab "sarub ve bağlayub demektir", Abuş. s.235; *çırmak* "dolanup segirtmek", ŞS s. 142; *çırmamak* "telfif, ihata, isti°ab etmek, sarmak", ŞS. s.161.

çibin sinek

çibin "sivrisinek, zübâb, peşe", ŞS s. 142; çağdaş Türk lehçelerinde: Tat. *çibin* "1. iki kanatlılar otryadınnan kaybir yuğışlı awırułamı taratuçı böcek, 2. kiska gına kazıkçık başına kuyılğan çüreykey-ni (çibinni) tayak bilen berip tüşürüden gıybaret ba-

lalar uyını", TTAS. III s. 415.

çigi iyi, güzel

<edgü, çağdaş Türk lehçelerinde, kelimenin, *iygi*, *izgi* ve *yigi* gibi değişik gelişme merhalelerini gösteren örnekleri yaşamaktadır. Yayına hazırladığımız NL'de yer alan *çigi* kelimesi, edgünün fonetik gelişimini ve ç->y-değişmesini göstermesi bakımından dikkat çekici örneklerden biridir,

çidam tez, çabuk

çidam "tez demektir zûd manasına", Abuş. s.237; *çildem* "yildem, çabuk, seri", "acele, şitâb, bat, tız, züd", ŞS s.143, 164; kaynaklarda, *çildem* kelimesinin yildem ve cildem şekilleri de bulunmaktadır. *çildem* kelimesi, *çil*, *cil* veya *yil* "yel, rüzgâr" kelimesine +dem/+dam yapım ekinin getirilmesiyle teşkil edilmiştir. +dem/+dam isimden isim yapma ekiyle Türkçenin târihi ve çağdaş lehçelerinde başka örnekleri vardır. Meselâ, Orta Türkçe'de erdam "erdem", KB 3 101, AH; birtam "uzun müddet" gibi. Çağdaş Türk Lehçelerinden Tatar Türkçesinde, birdem kelimesi vardır: "1. üzara kilişip birgelep başkanla turgan, 2. bansı birge, bir ük va kıtta, derrew", TTS. I, s.151; Kelime, ses özelliği bakımında, oy ve ç>y değişmesinin dikkat çekici misâllerindedir. NL'de ve diğer Çağatay sözlüklerinde *çildam* kelimesinin yanı sıra *yildem* şekli de bulunmaktadır.

çit dış, kenar.

çit "kenâr, taraf, hisâr, iğreti duvar, perde, hudûd-ı arâzî, hiddet ve 'azap, cin-i cebîn" ŞS.s.159; çağdaş Türk lehçelerinde: Tat. *çit* * 1. birer prdmetniñ kinyındağ urını, şul kiny üzi, 2. birer predmet (urman, turak punktı h.b.ş.) kinyındağ cir, unn, 3. nindiy de bulsa meydan, üslik, prost-ranstvonıñ kinyın çiklevvçi sızık...", TTAS. İH s.433

çora kul.

şom "arkadaş, refik, eş, dost, çift", ŞS. s.141; çağdaş Türk lehçelerinde: Tat. *çura* "1. esirlikte tüşip kul itilgen kişi, 2. Altın Urda çunndagı hatinnamin politik vassalı, ayırım asker başlığı, 3. XVII-XVIII gasırlarda esirlikte tüşip krepostnoy itilgen kişi", TTAS III s.447

çömçe kaşık, kepçe

çömçe "çömçe, kefçe, susak, çay kerdân", ŞS. s. 158.

çöymek salmak.

çöymek "bertaraf, lagv eylemek", ŞS. s.159.

çummak yıkanmak

çum "er idüb suya tal demektir", Abuş.

s.248; *çummak* "suya dalmak ve batmak, suya dalıp çıkmak, dolanıp batmak, çumumak", ŞS. s. 159.

çup iyi, güzel; doğru.

çub "râst ve lâıyk ve gerçek manasına", Abuş.

s.241.

çüçük lezziz, lezzetli, tatlı

çüçük "tatlı demektir", Abuş. s.243; *çüçük* "lezziz, tatlı, şirîn", ŞS s.155; krş. süçig "tatlı; içilecek şey, şurup", KB İndeks s.411.

çürümek yürümek.

<yon-

dik gibi

dik "kibi demektir", Abuş. s.25.8; *dik* "tik, âdâtdır, gibi, misl, o bu, andak", ŞS. s.174 .

diy kış.

diy "kış, zemistan, şitâ, sermâ, güz, tîremâh", ŞS.

s.173.

gıngışmek köpeğin havlayarak kaçması,

gıngışib "kelb zırlayıp kaçmaga dirler", Abuş.

s.301; *gıngışmak* "keskin bir şeyi istişmâm ederek aksırmak ve köpek havlaya havlaya kaçmak", ŞS s.209.

görge kadeh

görge "bir nev'î boru ve sumay ismidir", ŞS s.258.

ırgamak hızlı koşan at.

NL'de *ırgamak* şeklinde harekelenen kelime pek çok kaynakta *argımak*, *argumak* ve *argamak* biçimlerinde geçmektedir. Bkz. *argımak* "esb-i dunde-i pür-zur", Seng. 37r 13; *argımak* "yürijyü-cü, kuvvetlü, pür-zur at", ŞS s.9; *argımak* "cheval rapide, plein de vigueur" DTO s.'14; çağdaş Türk lehçelerinde: Kzk. *argımaq* "atın en iyi cinsi", KzkTTS. s.19; Kırg. *argımak*, *argama* "cins, asil at" YUDAHİN s.43; Tat. "argamak" TTAS. I s.66; Özb. *argumaq* at "zatlî capqır at", ÖTİL s.56; Uyg. ar-ğumaq "argamak, porodistaya verxovaya loşad", UygRL s.29; Trkm. *argamak* "1. dağ keyiği,- 2. be-dev at", TrkmDI. s.48.

ızak ayak

<adak bkz. ED s.45

ibermek göndermek, yollamak.

< yiber-< iber- ıdu ber ıd- için bkz. ED s.37; ıd- fiili ve ber- yardımcı fiiliyle teşkil edilmiş, "göndermek, yollamak" anlamındaki bu birleşik fiil, büzüşmeye uğrayarak iber- veya yiber- şeklinde değişmiştir. *ibermek/yibermek* çağdaş Türk. lehçelerinde yaygın olarak işletilmektedir: Kırg. *yiber-* "1. biröönü je bir nerseni jönötüü, biröönü bir jakka jumşoo, 2. koyo berüü. jürgüzüü..", KırgTTS. s.209;

Özb. *yübarmaq* "1, narsa ya ki kimsani birar taman-ga ya ki cayga yollamaq, jönatmaq, 2. kuymaq, ki-ritmaq..", ÖTİL s.461; Tat. ciberü "bilgili bir unnga birer yumış ya ki maksat bilen kimni de bulsa uza-tu, 2. kiterge mecbur itü, kuwu, 3. nerseni de bulsa, yırak unndagı kişıge tapşırıu için, kişi bilen ya ki poçta aşa uzatu..." TTAS III s. 761.

içi kadın, hanım, ece

Krş. işi "kadın", KB İndeks s.20G

ikev ikisi

<ikegü *ikev* "ikisi bile demektir". Abuş. s.64; *ikev*

"ikisi de beraber", ŞS s.55

iley on, huzur.

ileyimde "önümde demektir", Abuş. s.72; *iley* "adat-ı ʿatıfdir ite maʿnasına, huzur, ʿind, nezd, piş". ŞS s.58; *iley* "un, karşı" DDK. 151.

il il, el, memleket

il "halk manasına kelür", Abuş. s.69.

imdi şimdi

imdi "şimdi, el-haletü hazini, elan, eknun", ŞS s.61.

imes değil.

irmes, *imes* "olmaz demektir", Abuş. s. 50; *imes* "degil, yok, la, hayır, ni", ŞS s.61.

imgenmek emek çekmek, zahmet çekmek

Bkz. *imgek* "zahmet ve meşakkat manasına kelür", Abuş. s.76; *imgek* "taʿab, cidd ü cehd, renc, gayret, küşiş; çocuklar el ile yürimegin", ŞS s.61.

inag sohbet arkadaş

inag, *inak* "bi-tekkellüf olan musahibe dirler; nayib ve mukarrib demektir" Abuş. s.80-81; *inak* "refik, nedim, müsahib, mü'temin, müsteşar, müşavir, mukarrib, padişah; Türkistan'da büyük bir rütbe ismidir, hidiv", ŞS s.62; *inak* "inak, maiyetteki en inanılır ve güvenilir kimse, bsir maiyet unvanı" DDK indeks 162.

ini küçük erkek kardeş,

ini "küçük karındaşa dirler", Abuş. s.78; *ini* "birader-i kuçek", Seng. 118r. 1 2; *ini* "küçük kandaş, birader-i hurd", ŞS s.64; *ini* "frere cadet", DTO s. 142; ayrıca *ini* için bkz. ED s. 170; TMEN II s-674; Köktürk, Uygur, Hakaniye, Harezmi, Kıpçak ve Eski Türkiye Türkçesi metinlerinde geçen *ini* kelimesi, çağdaş Türk lehçelerinde de yaşamaktadır: Uyg. ağızlarında, *ini* "mładşiy brat", TENİŞEV 1990; s.71; SUyg. eni "mładşiy brat", MALOV s.26; Trkm. ini "1. özünden yaşı kiçi bolan süytdeş erkek dogan ve dogan oylan, 2. özündenyaşı kiçi adama

yüz tutulup aydılan söz", TrkmDS. s.339; Kırg. ini "küçük erkek kardeş", YUDAHİN s.369; Kzk. ini "aynı anne ve babadan olan kardeş", KzkTS. s.326; Tat. *ini* "kiçi ir tugan"; inikeş "ini, inim", TTAS. III s.575; Alt. ini "sestra", GrAltYa. 1869, s.162; Saha ini, ini "o mujçine mładşiy", PEKARSKİY I s.940.

indiş kapkacak.

Bkz. *idiş* "kadeh, taş, bardak, içki" KB İndeks s.

188

iren eren.

iren, *irgen* "irişen demektir", Abuş. s.51

irk takat, güç; ihtiyar.

irk "ihtiyar manasıdır", Abuş. s.48,

ivdağı kadın, hanım.

Türkçenin değişik târihi dönem ve lehçelerinde, ev kelimesinden türetilmiş *kadın*, *hanım* anlamında kelimeler bulunmaktadır. NL'de yer alan *ivdağı* bunun dikkat çekici bir örneğidir. Ayrıca, KB'te geçen *evçi* ve *evlik* kelimeleri de *kadın* anlamına gelmektedir. Bkz. KB İndeks s. 164; Tatar Türkçe-sindeki eş, *arkadaş* anlamındaki *ipteş* ile, Hakas Türkçesindeki *ipçi* kelimeleri de yine ev sözüne +taş/+teş ve +çıl/+çi eklerinin getirilmesiyle teşkil edilmiştir: Tat. *ipteş* "1.işte, turmuşta, dünyaga karaşta h. b. ş. ortak sıfat buludan yakınyagan, dus-laşkan kişi, 2. revolyutsiyon partiyi, işçiler kollekti-vı çleni, 3.Sovet cemgiyeti çleni, grajdanı..€. sem-yada ir ya ki hatın", TTAS I s.404.

ivrilmek dolaşmak, dönmek

İzi Tann

<idi; bkz. ED s.41

kalpak deri takye, başlık, kalpak

kalpag "Tatarlaruñ kiçeden takyesine dirler", Abuş. s.314; *kalbag* "kalpak, külâh, börk, kel-le-puş, tilfek", ŞS. s.221; kalpak "coifture de feut-re, coifture de forme tri angulaire, boude de che-veux, DTO s.408; çağdaş Türk lehçelerinde: Özb. *qalpak* "1. yupka namatdan baş kiyimi", ÖTİL II s.545; SUyg. *kalmak* "moxnataya (şapka)", MALOV 1957 s.51; Kırg. *kalpak* "1. sivri tepeli keçe kalpak, külâh", YUDAHİN s.391; Tat. *kalpak* "uçlayıp kitken, tögerek h.b.ş. formalı materiya ya ki yun baş; kiyimi, 2. türlü formadagı kapkaç, yapkıç", TTAS. II s.32; Karay, *kalpak* "şapka, teri kalpak", KarayRPS. s.360; Saha. *xalpak*, *xalpax* "külâh, bonnet'ye benzeyen bir kadın başlığı", PEKARSKİY s.319; bkz. *qalpaq* TMEN s. 1506.

karçığay doğan.

karçığay "bâz, doğan, kartal, kırgı, çapik,

şehbâz", ŞS s.217.

kart yaşlı; eski.

kart "kocamış, pîr ve ihtiyâr olan; rişte hasteligi, zişt, çirkin, kun, yâbis, huşk, kaķ-ı kadîd", ŞS s.217; *kart* "1. uzak yaşıgegen, ulu yaşıgegi 2. Bik küptennen üsip utra turgan. 3. Kûpni kiçirgen; uzak işlegen; tecribeli. 4. Ulu yaşıgegi ir kişi. 5. ulu yaşıgegi hatinnarnıf üz irlirine indeşü hem alamı atav süzi. TTAS. s. 62-63.

kaş ön, karşı.

kaşıda "yanında demektir", Abuş. s.312; *kaş* "nezd, karşı, öñ, huzur, berâber, hâcib, muķâbil, rûberû", ŞS s.220

ķay ne, hangi,

ķay "hurûf-ı istifhâm, kaysı, hangi, ķanġı, ķaydaki, neredeki", ŞS s.225; Tat. *ķay* "1. kaysı, 2. kaybîr". TTAS. s. 22.

ķayu ne, hangi

ķayu "ķanġısı demektir", Abuş. s.316; *ķayu* "ķanġı, hangisi, ķaysı", ŞS s.226

ķaytmaķ dönmek, geri gelmek.

ķaytīb "dönüb demektir", Abuş. s.318; *ķaytmaķ* "rücüc ve °avdet etmek, tahavvül, dönmek, sözünden rücüc eylemek, inkâr olmak, girü gitmek", ŞS s.225; çağdaş Türk lehçelerinde: Tat. *ķaytu* "1. çıgıp kitken, başlangan unnga kire kilü. 2. bilgili bir unnga tuvar, eybirler h. b. nerseler kilü. 3. Tuktalıp turgan nersege vanadan tutınu, kabat başlav.4. Elekte bulgan helge, tuńşka kilü. 5. Kimü. TTAS. II s. 27.

ķazganmaķ kazanmak

ķazganmaķ "kesb ve tahsil kerden", Seng. 273r. 3; *ķazġanmaķ* "ķazanmaķ, iktisâb etmek, intifa° kâr, sūd u menfa°at, temettu° ", ŞS s.2219; *ķazġanmaķ* "acquerir, gagner", DTO s.405; krş. *ķazgan-* "1. (Kom. Kaz. Çaġ. Etü.) erwerben, 2. (küaz.) sich abmühen; sorgen", RSI. II s.384; Osm., Krm., AzTü. *ķazan-* "kazanmak", VEWT s.243; Trkm. *ķazan-* "1. girdeci almak, ķazanç etmek, 2. belli bir derece etmek, eye bolmak", TrkmDS. s.130; Saha. *ķasan-* "nakopiyat (sobirat) dlya sebya, zapasat..." PEKARSKİY III s.3385; ayrıca bkz. *ķazġan-* ED 683

ķeniz mal.

ķenizek "cariye; kırk hacir tilla berip yanına hem uç yüz altmış *ķenizek* goşup ugratdılar" BD. s 167.

ķeyn art, arka.

ķeyn "ard demektir pes manasına", Abuş. s. 344;

ķılıġ huy, mizâç, karakter.

ķılıġ "kıyâfet, timşâl, tarz, resm, şüret, hüy, etvâr, şüret" ŞS s.248

ķımız at sütünden yapılan bir çeşit içki, kımız.

ķımız "at ve deve südi", ŞS s.249; *ķımız* "şîr-i mâdeyân est ki an-râ turuş kerde be °avz-ı meskitât nüşend ve anrâ be-°arabî lebenül-remeke hvanend", Seng. 298v. 26; *ķımız* "lait de jument aigri at fermente", DTO s.452; çağdaş Türk lehçelerinde: Kırg. töö *ķımız* " deve sütünden kımız", uy *ķımız* "inek sütünden yapılan kımız, kefir", KrgS-YU-DAHİN s.454; Kzk. *ķımız* "Kımız. Kısarak sütünden yapılan millî içki", KTS s.186; Tat. *ķımız* "biye, dü-ye yani kece süttinnen mahsus usul bilen açıtıp yasalğan içimlik (kaybir awırułamı, meselen, üpke awıruwın devalaw için de kullanıla)", TTAS s.222; Türkiye Türkçesinde: *ķımız* "kısarak süttünün" mayalanmasıyla yapılan, az alkollü, ekşi, eski bir Türk içkisi", Tüs s.851, AzDİL I 851); Trkm. *ķımız* "baytal süydünden edilyen çal" TrkmDS. s.225; Özb. *ķımız* "at sütiden tayyarlanadigen yengil kayf verüvçi içimlik" ÖTİL II s. 579.

ķın işkence, azap

ķın "cerîme ve işkence manasınadır ve zahmet ü meşakkat manasınadır", Abuş. s.324; *ķın* "zarf, ġılâf; şikence, °azâb, meşakkat, kısâs, düş-vârlık, zahmet vermek", ŞS s.249.

ķıngır eğri.

ķıngır "mu°annid, cesür, şec°, zu°m, dürüst", ŞS. s. 250; çağdaş Türk lehçelerinde: Tat. *ķıngır* "nindiy de bulsa yassılıkka karata puçmak yasap, birkader kınnyatıp", TTAS II s.246; Özb. *ķıngır* "togrı çizik boylab yonalmagan; egri, kıyışık." ÖTİL, 580; Kzk. *ķıñıray-* "bir tarafına doğru eğilmek, yumuklaşmak; 2. Kendi dediğinden başkasını kabul etmeden aksilik göstermek" KzkTs. s. 186; Kırg. *ķıñıray-* "bir yana eğrilik " YUDAHİN s. 456; Ka-rayT. *ķıngıray-*, *ķıñıray-*, *ķıñıray-* "iskrivlyat'sya; bit' sgorblennım, sutulım" KarayRPS s. 380; Trkm. *ķıñıral-* "1. azm urmak, dazarılmak, herrelmek; 2. Gı-ñır bolmak, hırsızlanmak TRkm DS. 226.

ķırġu atmaca

ķırġu "atmaca ķuşu, bâz, ķarcıġay, şahbâz, çapik, ķırġı", ŞS s.245.

ķırakçı harâmî, hırsız, haydut, yol kesen

ķırakçı "ķıttâ°ü'l-°arık, hırsız, haydüd, oġrı, râh-zen", ŞS s.227

ķime gemi.

ķime "kemi demektir", Abuş. s.350; *ķime*

"gemi, sefine, fülk, zevrak", ŞS s.268.

kıyız keçe.

kız "keçe demektir", Abuş. s.348; *kıyız* "kigiz, keçe, çul", ŞS s.265; *kıgız, kıyız* "nemed, keçe, çul, yüfden macmül kalın faraş, kiñiz", ŞS s.248,

konak konuk, misafir.

konag "konak, yani menzil manasınadır ve mihmân manasına dahi kelür ki konuk demektir", Abuş, s.337; *konag* "ev, hane, muvaqqaten mihmân, mesâfe, menzil, merhale, konacak yer, bir nev^c ufağ dan, bir nev^c erzen", ŞS s.240

koş çift.

NL'de "dolu" karşılığı verilen kelimenin asıl anlamı çift olmalıdır. Bkz. *kuş, koş* "pervaneye dirler ve bir dahi meclisde iki tolu kadehe dirler çift manasına", Abuş. s.331.

koş koyun.

koy "koyuna dirler", Abuş. s.339; *koş* "koyun, ğanem, hamel; emr bırakın ve mânden; pesti, zir, taht", ŞS s.242

koyı aşağı, alçak.

koyı "aşağı manasınadır", Abuş. s.338.

kozgalmak muztarip olmak; çoğalmak, kabarmak; kovalamak, hareket etmek, ayaklanmak.

kozgaldı "bir cema^cat bir yerde otururken kalkıp tağılsalar, ol kavim kozgaldı, dirler", Abuş. s.331; *kozgalmak* "harekete gelmek, cümbüşlenmek, kımıldanmak, temevvüc ve hurûş", ŞS s.236; *kozgalmak* "berhemhürden ve berhemzede şuden", Seng. 287r 12; *kozgalmak* "etre melange, mèle, trouble, souleve", DTO s.430; çağdaş Türk lehçelerinde: Kırg. *kozgl-* "1. hareket etmek, kımıldamak", YUDAHİN s.495; Kzk. *qozgal-* "hareket etmek, kıpırdamak, 2. hadisenin tedkiki, meselenin ele alınması", KzkTS. s. 169; Karay, *kozgl-* "1. bit'prive-dennim v dvijenie; dvigat'sya, kaçat'sya, şatat'sya, kolebat'sya", KarayRPS. s.328; Tat. *kuzgalu* "1. tik turu haletinnen çıgu, silkinü, hareket ite başlaw; kı-mildaw, 2. utırgan yağı yatkan unnnan turu yağı turıp kitü. 3. küreşke küterilü, irik dawlap küreşke çıgu; baş küterü...", TTAS. II s.181; bkz. BaşkTH. I s.690; Özb. *kozga-* "1. yana qayta yüz bermaq, sadit bolmaq., 2. yüzaga keltirmaq.; harakatga, coşga keltirmaq, 3. yangilamaq, tiklamaq, esga sal-maq.", ÖTİL II s.630; Uyg. *kozgl-* "1. peredbi-gat'sya, sdvigat'sya s mesta, smeşçat'sya, 'tro-gat'sya; 2. volnovat'sya, prixodit' v vozbujdennoe sostoyanie; vozmuşçat'sya", UygRL s.603; Trkm. *gozgal* - "1. el deşirilip yerinden üytgedilmek, yerin-

den gımıldatmak, ellemek, TrkmDS. s.176

kömrerig .böğür.

kömrək "böğür demektir, tehi-gâh manasına", Abuş. s.365,

ğunan <Mo. üç yaşındaki at

ğunan "şabi esb se sale ", Seng. 291 r 21; *ğunan* "cheval de trois ans", DTO s. 387; bkz. RSI. II s. 1542; *ğunan* , *ğunan* "iki üç yaşar at, tay, tatı, dunan dahi derler, eger koyup rüküb etmege şâyeste olan hayvan", ŞS s.240 Çağdaş Türk lehçelerinde: Özb. *gunan* "iki yaşar aygır yağı qoç-qar", ÖTİL s.667; Uyg. *gunan* "trexgodovalıy (ob ovtse, jerebenok, bıçke)", UygRL s.566 ; Kzk. *qu* -n□n "iki yaşını bitiren tay", KzkTS. s.181; Kırg. *kunan* "üçüncü yaşına basmış tay", YUDAHİN s.521.

ğurğan hisar.

kurgan "hisar ve kal'a manasınadır", Abuş. s.328;

ğurğan "hasin, hisâr, kal'a", ŞS s.234

ğuvut kavrulmuş buğday.

ğavut "leblebi, hamûs, nohud, kavrulmuş olan arpa ve buğday, bakla, mısır", ŞS s.224.

kuyan .tavşan.

kuyan, koyan "pehlu tamarlarına dirler ve tavşana dirler ve kasırgı'ya dirler." Abuş. s.337.

kuyaş güneş.

koyaş "meşhurdur ki güneşe dirler.", Abuş. s.337,

kücemçi zalim.

kücemci zalim. KB 816; KB İndeks s.297; ayrıca kücemci, zalim anlamında YÜCE-ME'de " *zu lum kıldı zalim* , *kücemledi kücemci* " şeklinde geçmektedir. s.71

la vay, pişmanlık ve teessüf ifadesinde kullanılan ünlem.

laa " hayf demektir", Abuş. s.36; • *la* "âdâtdır, ah, eyvâh, efsûs, tahassür makâmında müsta^cmeldür", ŞS s.273.

laçın şahin

laçın "beyâzlu şahin, kadım bir Türk aşiretidir", ŞS. s.273.

mağtamağ övmek, methetmek.

mağtamağ "mağtamağ, medh, senâ itmek, ta^crif, tavsif etmek, zikr-i cemil, sitâyiş etmek, ög-mek", ŞS s.275.

maşab bir cins kalın kumaş.

maşab "aba manasınadır", Abuş .s. 371; mâşâb "bir nevⁱ kaba ve kalın şaldır", ŞS. s.275

may yağ.

neğu neden<ne+gu

Bkz. "niçün demektir" Abuş. s.381; nağu, neğu "niçün, ne hıl, ne güne, ne yanğlıg, çe tarıq, ħarf-i süaldür, çerâ", ŞS s.282.

niçük nasıl, nice < ne+çe+ok

Bkz. "nice ve niçün demektir" Abuş. 384

oĥşamak benzemek.

Bkz. "oĥşar: Benzer" Abuş.s. 94.

oĥ vakit; kuvvetlendirme edatı

Bkz. "nakit manasınadır ve neman manasınadır" Abuş.s.104.

okumak okumak.

Bkz. "okup: Okuyup demektir, kiraat manasına" Abus. s. 104.

olgaş ruzgârın önünde yuvarlanan kogaz?

orun yer, makam

"orun, urun : Bu iki lûgat makam ve caygah manasınadır. Abuş. s.95

oyuk uyanık

NS'nde kelime, ses özellikleri bakımından daha eski merhalesi *oyuk* şeklinde geçmektedir. Bu bakımdan Abuşka gibi Çağatay Türkçesi sözlüklerinde kelime, *ayık* şeklindedir: "ayık: Huşyar manasınadır" Abuş. s.36.

Ökte gazap

Krş. "Tünd olup gazap etmege dirler ve köngül perişan idecek söze dirler" Abuş. s. 106.

ölüg ölü

"ölük : mürde manasınadır Abuş. s.110

örgelemek öğrenmek

"örgendi: öğrendi" Abuş. s.97.

örtemek yanmak, yakmak.

örtener " yanar demektir; şöyle ki bir nesne tamam yanup eseri kalmamaga dirler" Abuş. s.96 Abuşka'da ayrıca kelimenin, *örtengüçi* yanıcı; *örteken* yakan; *örterge* yakmak için; *örteveli* yakalı, yakmak için; *örtük* yanmış. s.97 gibi türevleri geçmektedir, *örtemek* "yakmak, ihrak itmek; kavurmak", ŞS s.29; örtenek " prendre feu; s'enf-lammer; être entierement consume", DTO s.54.

Özb. *örtamaq* "l.huddi küydirayatgandek açıştıрмаq, kuydırmaq (aççiq, şor yaki şirali taam haqıda), 2. alam, iztirab bilan qiynamaq, kuydırmaq", ÖTİL II s.515; Uyg. örtan- " 1. gore't, za-gorat'siya, 2. perejivat4, stradat", UygRL s.95; Kzk. *örtan-* " yanmak, yangına tutuşmak", KzkTS. S.220; Tat. *ürtew* " 1. yüri yarsıtıp, birersinde açu tudıru; külü, miskil itü; kutırtu, 2. dial. ut hükimine tapşırıp, yanarga, küyrerge mecbur itü", TTAS. III s.733; Sib. Tat. *ürtelü* "açınu", TUMAŞİVA 1961 s.215; Başk. *ürtenu* "küñilge awır bukğan beray ne-

mege esiniw; urteliw, köyönöw, BaşkTH. II s.499.

ösrük mest, sarhoş.

esrük: sarhoşça demektir Abuş. s. 15

ötmek gitmek, geçmek

öt "keç demektir. Amma Nevayı hazretleri ot lûgatini Muhakemetü'l-lugateyn'de şöyle tashih etmişler ki: Ot ki şey-i mahrukdur ve öt mürur manası biledür ve uy mukammerge berd ciheti emrdür ve üt kelleni otga tutup tükün eritür manasınadır ve ot ki barıdın irak hareketdür" , Abuş. s.83

ötrü .ötürü, dolayı.

ötrü karşı demektir. Abuş. s.87.

oy ev

öy " ev demektir, hane manasına?, Abuş. s.117.

özge başka.

kendüye demektir ve gayri manasına dahi kelür ve medh u zemm manasına dahi kelür ki bir kişinin hakkında özgedir dirler. Abuş.s.100.

puskay kaygı, keder, sıkıntı.

Bu kelimenin, anlam benzerliği de dikkate alınırsa, Muhakemetü'l-lugateyn'de de geçen puhsamak filinin göçüşmeye uğramış şekli olabileceğini düşünmek mümkündür. Bkz. *puhsadı* Aşkın hicr ve firkatde agladığına derler; amma sair aglamak mahallinde istimal olmaz, mücerred aşık agladığına derler. Muhakemetü'l-lugateyn'de Nevayı Hazretleri bu lûgati şöyle tashih idüp bu beyti yazmışlardır: "Hicr enduhi da puhsap min bile alman nitey /Mey ilacım-dur kopup deyr-i fenaga azm itey." Abuş. s. 143.

sagınmak sanmak, düşünmek, özlemek.

sagınmak " Muhakemetü'l-lugateyn'de Nevayı Hazretleri bu lûgati üç manaya tashih etmişler, biri anmak manasına ve biri südi sagılır koyun manasına ve bir dahi aşk mesti ve biman haletinde istimal olundığı manaya ki terkib budur; Sagın lafzı dik ki bir manası yad kılmaga emirdür ve biri sütlük koy atıdır ve aşk mesti ve mecnunı ve biman mukabelesinde sagın dise her birige itlak kılrsa bolur." Abuş. s.268; *sagınmağ* "sayamağ, ölü ve meyitin fezâilini sayup ağlamağ, yâd ve hâtıra getür-mek, tasavvur ve ta'at -ı nevha etmek", ŞS s.180; *sagındı* "yâd itdi, arzû ve ħvâhiş eyledi, görmeği murâd etdi", ŞS s.180

salmak salmak

salmak dalmak demektir ve yürek oynamasına dahi derler ve hareket ve iztirab manasına dahi kelür. Abuş.s.268

sala çiftlik

san sayı.

san "hesab ve sağış manasınadır", Abuş.s.272; san "yoklama, isâb, tacdat, sak, parça, kıt'ca, şerha, itibâr", ŞS s.182

sanamak saymak

sanap ihtiraz idüp ve tedarik idüpedemektir Abuş.s.272; ayrıca bkz., sanaganlar hesab idüp sayanlar demektir Abuş.s.273.

san taraf

sarı taraf manasınadır Abuş.s.265; sarı "tavâif-i etrâkden bir kabîle ismidir; postun, kürk; cihet, yan, taraf, semt", ŞS s. 179.

sanr suyun çağlaması

sarkıt yudum, içim

sarkud mücerred şarab keyfiyyetine derler Abus. s.266

savuk kap kaçak, çanak.

Çağatay lügatlerinde rastlayamadığımız bu kelime, *savut* biçiminde çağdaş lehçelerde bulunmaktadır Tat. savit "tügüle-çeçile turgan h.b.ş. nerselemi salıp saklavv-yürtü eybiri", TTAS II s.612

savga armağan.

Kelime, Abus.'da sovgat ve sogat şeklinde iki ayrı yerde geçer, "pişkeş ve armağan ve inama derler; Abus. s. 273 hil'at ve pişkeş ve ihsan itmeğe dirler Abus. s.290; savgat "hediye, pişkeş, tuhfe, ihsan, armağan", ŞS s.183; Sovgat "atiyye, ihsan, tuhfe, armağan, peşkeş, yâdigâr, bergüzâr, berk-i sebz, tansûh, tartuk", ŞS s.190

saykalmak azalmak.

saygalur sayılır harclanur, demektir Abuş.s.275.

sakındurmak tenbih etmek, ikaz etmek

selik nâzik, güzel

< silig bkz. ED s.826-827; Etü.'de "temiz, saf, düz; iffetli, namuslu" anlamlarına gelen kelime, Otü.'de ve çağdaş Türk lehçelerinde, "güzel, iyi, temiz" karşılığıyla işlek şekilde kullanılmaktadır, silig "silik, maşv, düzlenmiş, memsüh, şeffâf, yek-reng. musaffâ", ŞS s. 199; Tat. silü "çiber, mattır", TTAS □ s.700; Kzk. suluv "güzel, yakışıklı", kas suluv "hakiki güzel", KzkTS s.247; Özb. *suluv* "gözel, çiraylı, körkem kız", OTİL, s. 84; Uyg. silig "pürüzsüz; kaygan düzlük; nazik; birşeyi yavaş ve kibarca götürmek" UygTİL; Hak. silig bkz. HakRS s. 188; ayrıca bkz. Fatma Özkan "Selcen Adı Hakkında" Türk Dili sayı 524, s. 907-915.

sıpkarmak içmek, bir dikişte içmek

sıpgardı "sümürdü, içdi demektir", Abus. s.277;

sıbkarmağ "zarf-ı âb ve şarâb-râ ber-ser keşiden tamâm nuşiden", Seng. 250r 2; *sıpkarmak*

"süzerek içmek, sormak, yalayup almak, sömürerek içmek, birden bire hort çekmek", ŞS s.195; bkz. *sıpkarmak*, DTO s.364; çağdaş Türk lehçelerinde: Özb *sıpqır-* " bir tartışda içmaq, tagi-tügigaça si-mirmaq", ÖTİL II, s.54.

sıydam temiz yüzlü

sıydam "an, temiz, sâf, pākize, göz taşı, şeffâf, cilâli, parlak, musayğal", ŞS s. 184; sıydam "musayğal, mücellâ, şefâf, musaffa, berrâk", ŞS s.196

soğır kör

soğur "haris manasınadır, aç közlü demektir ki sokur közlü deyu isti'mal iderler", Abuş.s.290; soğur "kuru, suyu çekilmiş olan yer; kör, a'ma, gözü patlamış", ŞS s.191; çağdaş türk lehçelerinde: tat. sukır "1. kürü tuygısınnan meh-rüm, küre almiy turgan, 2. eylene-tiredegi işlemi kurmewci, helni bilmewci, bik igtibarsız, 3.kişi ihtiyarında bulmagan, uçraklıkka nigizlengen, stihiyeli (tabigat küçleri h.b.), 4. tumalap, kadaklap kuyılğan (tereze h. b. tunnda), S.buzık, kurtlı, tüşsiz (çiklevik h. b. cimiş tunnda), 6. küzsiz, vatık (ine h.b.ş. tunnda)", TTAS II s.682

sokmak sokak, dar yol; vurmak

sokmak, sokmag "taglar içinde şol incecik yola dirler ki ulu yoldan çıkar aynlur abadanlığa kttmez", Abuş.s.290; *sokmak, sokmag* "büyük yollarda münşâ'at olan tar yol; rah-ı bank, teng", ŞS s.191; sokmag "ehemin etroit qui se detaehe des montagnes ou des grandes routes et mene dans des lieux inhabites", DTO s.357; çağdaş Türk lehçelerinde: Kzk. sokpak "sokak, patika yol", patika", KzkTS. s.243; Kırg. sokmok "patika, keçi yolu", Yudahin s.657; Tat. sukmak " kişiler, hayvannar yü-rüden taptalıp yasalgan tar gına yul", TTAS "II s.681.

sona erkek ördek

sona "ördekin erkeğine dirler ki Nevayı Hazretleri bu lügati Muhakemetü'Hugateyn'de şöyle tashih etmişlerdir ki : Tagı Türk ördekning irkegin suna ve tişisin burçin dir ve Şart munga hem at koymazdur", Abuş.s.294; sona "urdek-i ner", Seng. 247v. 8; *sona* "erkek ördek, turna", ŞS s.194; *sona* "canard male; or trait", DTO s.362; Çağdaş Türk lehçelerinde: Özb. *sona* "yavvayı yaiki hanaki erkak ördak", ÖTİL II, s.97; Kırg. sono "yeşilbaş ördek", YUDAHİN s.659; Kzk. *sona* "at sineği", KzkTS. s.243.

soyurğal iyilik etme, nimet verme. < soyurga-

<soyurga < tsoyurka- bkz, ED

860 soyurgalı "mal virmek için ve pişkeş virmek için ve armagan virmek için ve hoş körmek için demektir", Abuş. s.295; *soyurgal* "dāyimi ihsān ve in'am, bahşış ve ikrām", ŞS s.195; *soyurgal* "ihsān-ı dāyi-mi-rā nāmend", Seng. 249v. 2; *soyurgal* "don, co-deau", DTO s.363

Muhakemetü'l-lugateyn'de de geçen *soyurgal* kelimesi, soyurgamak fiilinden /-l/ fiilden isim yapma ekiyle teşkil edilmiştir. Yine, Nevayi'nin ML'de zikrettiği, *kabal* "muhasara, abluka, ihata", *kahal* "abluka, muhasara", *tarkal* "kalabalığı dağıtma, ordunun çözülmesi" kelimeleri, bu yolla türetilmiş diğer örneklerdir. Bkz. F.Sema Barutçu Özön-der. *Muhakemetü'l-lugateyn* (TDK'nca basılıyor) s.49-50.

sungal hasta

sökel "humma, ateşli bir hastalık" THADS. s. 3675.

şudurven < F. şadırvan

şudrun "şadırvan demektir ki Fariside şebneme dirler", Abuş. s.298 .Kelime, Besim atalay'ın yayıma hazırladığı Abuş.'ta *şudrun* şeklinde yanlış okunmuştur.

şunkar doğan.

sungar "sungur dedükleri mūra dirler", Abuş. s.293; *sunğar* "sonğur, doğan, aksunğur, şunğar, şonğur dahî dinür", ŞS s.193; *şunğar* "şunğar, itelgü, kırığı, laçın", ŞS s.204.

talğan kavrulmuş buğday.

talğan "yumuşak, nerm, mülâyim, meyve" ŞS. 102.

tarkatmak dağıtmak

tavşatmak yorulmak

tavşalur "zebün olur ve yonlur demektir", Abuş. s.175; *tavşatmak* "hasta ve marız ve bi-dermān, bi-hiss ve hareket, rencûr ve nātüvān, za'if, kesel, derdli", ŞS s. 105.

tınmagur zayıf, güçsüz.

tinmagur "zaif ve natüvān olur demektir", Abuş. s.193; *tınmagur* "bi-kararlık, tağatsızlık, aramsız", ŞS s. 139

tigrü değin , -e kadar.

tigrü "degin demektir, gayet manasına", Abuş. s. 186; *tigrü* "kadar, eli, ta, uç, nihayet". ŞS s.135.

tik gibi, berâber

tek "bedel ve gibi manasındır", Abuş. s.165; *tik ve dik* "adat-ı şebihdir, gibi, misl, manendi aram, ka'im, merfu' zir, taht, tiz-tab' ŞS s. 134.

tilbe 'aşık, çılgın, deli.

tilbe "delü demektir" Abuş. s.190;tilbe "deli, divane, mecnun, budala, meczub, şüride, şey-da", ŞS s.136; bkz. Seng 200a :23.

tiñg denk. eşit

ting "beraber manasındır", Abuş. s. 192; *tiñg* "denk, eş, berâber, çift, müsāvī, yeksān, muvāzene, mertebe, rüberü, çora". ŞS s. 138.

toqtamak durmak.

toqtadı "istihkām boldı, sâkin oldı ve oturuşdı demektir." Abuş. s. 210; *tohtadı* "istihkām ve berkarar eyleyüb demektir", Abuş. s. 197; *toqtamak* "tohtamak, saklamak, bekletmek, ala koymak" ŞS. s. 122; *tohtamak* "durup dinlenmek, pâyidâr olma, ârām, sabr, taqarrür etdirmek, yolundan ala koymak, hayvanı durdurmak", ŞS s.114; *tuhtomaq* ÖTİL II s.256.

folâ dolu.

folâ "tolu demektir, pür manasına", Abuş. s.21 2; *folâ* "folu, vâfir, meşhün, mebzül,' memlü, pür, bisyār", ŞS s.124; *tola* "mnoga, mnocestvo" UygRL, s.321.

toştugan kadeh

toştugan "kâse, küze, deste, ibnğ-ı mey, ayağ, çanak, sâğâr, kadeh, câm", ŞS s.119.

tutaş yoldaş, eş.

tutaş "mukabil ve muttasıl manasına", Abuş. s. 197; *tutaş* "peyveste, merbût, vâbeste, bir düzi, bitişik", ŞS s.113. Görüldüğü üzere, *tutaş* kelimesi, Çağatay sözlüklerinde birbirine paralel anlam taşımakla beraber, NL'de, eş, *yoldaş* şeklinde, farklı karşılık verilmiştir. Ancak çağdaş Türk lehçelerinde kelimenin buradaki anlamına yakın karşılıklar verildiğini söyleyebiliriz.Bkz. Tat, *tutaş* "kiyewge çık-magan citken kız", TTAS. III s.177.

tüye deve.

tive "deve demektir", Abuş. s.194; *tive* "chameau" DTO, s. 270 *tive* "dive, şütür, ebel, camel, tüye" ŞS. s. 139; *teva* "verblyud" DTS. s.557.

uçramak uğramak, rastlamak, karşılaşmak, buluşmak.

uçradı "köründi ve buluşdı ve hoş kelđi demektir", Abuş. s.90; *uçra-* "se rencontrer, se presenter a la vue", DTO, s.48; çağdaş Türk lehçelerinde: Tat. *uçraw* "l.barganda, kaya da bulsa hareket itkende, kimge yaki nersege karşı bulu, tu-rı kilü, 2. nindiy de bulsa helge duçar bulu, nerse de bulsa kiçirü, 3.tabılı, bulu,4. uku, tikşirinü, kü-zetü vakıtında h.b. protsesslarda kürinü, tabılı, ki-lip çıgu". TTAS II s.486.

uyat ayıp, utanç verici.

uyat "şerm manasınadır", Abuş. s.119; çağdaş Türk lehçelerinde: Tat. *uyat* "1. birer naçarlık, gayip iş islewni aňlawdan tujan küçli uňay-sızlanu, ükinü hisi, 2.bik uňaysız, çitin", TTAS II s.492.

üçev üçü.

<üçegü üçev "üçü demektir", Abuş. s.91 Tat *üçev* "cıyu sanı. Ninidi ede bulsa bir tükimde üç pridmit yani zat buluvın bildire. TTAS. s.71 6.

Yağlık mendil, havlu, yağlık

yağlık "bez parçası envācı vardır, mendil, destmāl, çevre, rū-yı māl, kılağı", ŞS s. 295; *yağlık* " mouchoir, foulard; doux, moelleux; douceur", DTO s.529; *yağlık* "avlu, yağlık", ME s.200; yağlık "mendil, peşkir" TS s.975; çağdaş Türk lehçelerinde: Uyg. yağlıq "platok, salfetka", UygRL s.775; Türkiye Türkçesinde, *yağlık* "büyük mendil, çevre", Tüs s. 1578; Trkm. *yāğlık* "köplenç kelle dañmak ya başa atmak için ulanıyan dört burç mata", TrkmDS s.834

yalavaç peygamber.

yo/avuç "peygamber, reh-nümā, mürşid, rāhber, resül, kılavuz, delil, izçi, yol bilici", ŞS s.307

yan yan, taraf, dön (emir).

yan "taraf manasınadır. Bir yan, bir taraf ve bir yanga demektir, her yan her tarafa demektir", Abuş. s.391.

yarlu fakir, yoksul

yarlı "pauvre, miserable" DTO s. 523; *yar -lı* "fağır, säil, gedā, miskin", ŞS s.291; *carlı* "fakir, yoksul 'carlı bolsan da arlı bol' fakir olsan da ahlaklı ol" KzkTS, s. 94; *cardı* "kedey, carmaç çar-baluu, baydın karama-karşısı KrgTS. s.192; yarlı " yaşev için material mümkinlikleri citerlik bulmagan, fekiyr"TTAS III s. 647.

yaş genç; ıslak

yaş "tıflı manasınadır", Abuş. s.387; *yaş* "çocuk, ıslak , taze, ter, körpe, rutübetlü, nemnāk, yaşıl; eşk, sirişk", ŞS s.294; çağdaş Türk lehçelerinde: Başk. yeş; Kzk. jas; Krg. caş; Özb. yaş; Tat. yeş; Trkm. yāş; Uyg. yaş; bkz. TLeh.S s.264-265.0

DİZİN

-a-

abişğa	: er, erkek, koca.
a.	: 3b- 7 , 4b-6
abız	: hafız.
a.	: 5a-3
ağar	: ona.
a.	: 4b-5
ağna-	: yuvarlanmak, debelenmek
a. -mağ	: 3b-3
Ağzığa	: ağzına.
a.	: 3b-4
ağtar-	: karıştırmak, aramak.
a. -mağ	: 4b-1
ağın	: sel , akın.
a.	: 4a-6
ağız-	: akıtmak.
a. -dınğ	: 3b-3
alağan	: yağma, çapul, talan.
a.	: 4b-1
alaman	: yağma, çapul, talan.
a.	: 4b-1
alaşa	: at.
a.	: 4b-6
alay yağa	: o yana, o tarafa.
	: 5a-5
al-	: almak.
a. -ğan	: 2b-7
a. -ğulıkdur	: 2a-6
allında	: karşısında, Önünde.
	: 1b-4
alp	: bahadır, yiğit.
a.	: 4a-4
älüfte	: āşüfte, iffetsiz, na mussuz kadın; alışık.
a.	: 5a-7
añga	: ona.
a. -ça	: 1b-5
a. -tıgrü kim	: 4a-4
andağ	: böyle, öyle.
a.	: 2b-7
anday	: o kadar, öyle.
a.	: 4b-4
anıñdik	: onun gibi.
	: 1b-4
ar-	: yorulmak.
a. -ğan	: 4b-

ara	arasında.		
a.	:3a-1		-b-
araba	:?	bağla-	: bağlamak.
a.	:5a-5	b. -ğan	: 6a-1
artқан	:art.	bala	: yavru.
a. -қан	:5a-5	b.	: 6a-1
Asru	:ziyade, çok.	baravuz	: mütevven.
a.	:2a-1	b.	: 6b-3
assiğ	:altı, alt tarafı.	barça	: bütün, hep, tama
a.	:3b-6		mı, hepsi.
ast	:alt.	b.	: 5b-4
a. -ıda	:1b-3	bar	: var.
aş-	:geçmek, aşmak.	b. -dur	: 5b-2
a. -ıp barğan	:4b-7	bar-	: varmak.
a. -қаннı	:5a-1	b. -dı	: 5b-6
a. -maқ	:4b-7	b. ğ-an	: 6a-7
āşiyān	:yuva.	b. -ıp iken	: 6b-1
a.	:4b-2	basa	:yeter, tamam.
aşlıқ	:tereke?	b.	: 6a-6
a.	:5a-2	başaq	: temren.
ata	:baba.	b.	: 5b-5
a.	:4b-6	bat bat	: çabuk çabuk; çok,
aval	:düş.		kat kat.
a.	:5a-1	b.	: 5b-1
avlu	:mahalle.	bayat	: Tanrı.
a.	:5a-4	b.	: 5b-1
ayt-	:söylemek.	bayla-	: bağlamak.
a. -ıp	:2a-7	b.	: 6b-1
a. -anlar	:3b-1	bahye	: tokaç.
a. -ğanda	:2b-1	b.	: 6a-6
a. -ğannı	:2a-7	belā	: belā.
a. -gelī	:2a-3	b. -lığ	: 5b-4
a. -ıp kelenġine	:5a-6	berīgan	: harir kumaş.
a. -uw	:2a-7	b.	: 6a-6
ayaқ	:çanak, kase.	beşmen	: tona?
a	:4a-1	b.	: 6a-2
ayān	:eşġün.	bike	: kadın.
a.	:4b-5	b.	: 6b-3
ayanı	:küçük kardeş.	bikeç	: kadıncık.
a.	:4b-3	b.	: 6b-2
ayıl	:kayış.	bilgür-	: bildirmek.
a.	:4b-7	b. -ür	: 5b-7
aylan-	:dolanmak, dönmek.	biligsiz	: cahil, bilgisiz, akılsız.
a. -ıp	:3a-4		: 6a-4
Ayuқ	:--	bilig	: akıl, bilgi.
a.	:2a-7	b.	: 6a-3
az çağda	:kısa zamanda.	bir қandan күni	: şüphe günü.
	:2a-6		: 6b-4
a ruқ	:başka.	bir-	: vermek.
a. -ı	:4a-7	b. -dik	: 5b-7

b. -güçü	: 5b-2	carlı	-c-
birev	: biri birisi.	c.	: fakir, yoksul.
b.	: 6b-2	cip	: 9b-5
bitel	: iki yaşındaki at.	c.	:ip.
b.	: 6a-2	covurt	: 9b-3
bitig	: kitap.	c	: yoğurt.
b.	: 6b-5	cüz	: 10a-1
biye	: kısarak.	c	: yüz.
b.	: 6a-1	çalğan	: 9b-6
biyik	: büyük.	ç-	
b.	: 5b-2	ç. -ı	-ç-
biz	: biz,	çañç-	: yalan.
b. -ge	: 5b-5	ç. -ıkanı	: 9b-4
bol-	: olmak.	ç. -mak	: 9b-5
b. -ğan	: 5b-3	çapan	: sançmak, batırmak,
b. -ğan çağ	: 6a-7	ç-	saplamak.
b. -mağay	: 5b-4	çapar	: 9b-2 : 9b-1
b. -sam	: 5b-5	ç.	: yalabık. :
b. -up	: 5b-6	çap-	:9a-2 : ulak. :
b. -up idi	: 6a-7	ç. -durdu	:9b-2
b. -ur	: 5b-3	ç. -mak:	:göndermek. : 9a-1 :
bödüne	: bildircin.	çarla-	9a-G : çağırmak. :
b.	: 6b-2	ç- -p	9a-1 : top. : 9b-7
böğü	: hakim.	çatlanıkıç	
b.	: 6a-3	ç.	çalkanmak, çalkalanmak.
bölük	: kiriş.	çaykal-	: 9a-2
b.	: 6a-6	ç. -dı	: sucu.
böre	: kurt,	çağır	: 9b-G
b.	: 6a-3	ç	: çağırarak.
böri	: kurt.	çakır-	: 9b-6
b.	: 6b-2	ç. -mak	: çok.
börk	: deri takye, deri takke.	çekmen	: 9a-5
b.	: 6b-1	ç.	: kühl.
boz	: bez.	ç.	: 10a-2
b.	: 6b-3	çemen	: çiz.
bulağ	: pınar.	ç.	: 9b-2
b.	: 6a-5	çeş	: fındık.
bu	: bu.	ç.	: 9b-6
b. -lar	: 6a-3	çetlevik	: feryat.
b. -lay yağa	: 6b-4	ç.	: 10a-2
burav	: burgu.	çığ	: yıkılmak.
b.	: 6b-3	ç.	:9b-7
burun	: evvel, önce.	çığla-	: sıçan.
b.	: 5b-6	ç. -mak	: 9a-5
bükren-	: bükülmek.	çıçğan	
b. -ip	: 6a-4		
büt-	: bitmek.		
b. -er	: 5b-2		
b. -mek	: 5b-7		

gereb	: gemi.	il	: el.
g.	: 15a-1	i. -gingdin	: 2b-4
g. -cı	: 15a-1	il	: il, el, memleket.
gorge	: kadeh.	i.	
g.	: 15a-1	-ige	: 3b-5
g, turadı	: 15a-11	ilik-	: eğilmek.
ğinnğiş-	: aksırmak; havlaya hav laya kaçmak (köpek için)	i. -dim	: 3b-4
ğ-ip	: 12b-4	ilt-	: iletmek, ulaştırmak.
		i. -güçü	: 3b-4 :
		imdi	şimdi.
		İ.	: 2b-2
haberci	: peygamber.	imes	: değil.
h.	: 10a-4	i.	: 1b-2
hay	: kabile.	imgen	: emek çekmek.
h.	: 10a-3	i. -ür	: 3a-3
hor	: layık.	ināg	: sohbet arkadaşı.
h.	: 10a-4	i.	: 4b-3 :
		ināk	kethüda.
		i.	: 4b-5
ıldān	: yıldırım.	inancı	: inām kişi.
i.	: 3b-6	i.	: 4a-3
ırgamağ	: at.	ini	: kardeş.
i.	: 4a-1	i.	: 4bs-6
ısrıp	: esrük, mest, sar	ındış	: kapkacak.
	hoş.	i.	: 4a-5
i.	: 4b-4	iren	: eren.
lysig	: issi.	i;	
i.	: 2a-2	-ler	: 1b-1
ızağ	: ayak	irik	: ihtiyar, seçme,
i. -ı	: 4a-6	İ.:	seçilme. :
		irk	2a-2
iber-	: göndermek.	i.	: takat, güç.
i. -mağ	: 4b-2	irmen	: 4a-4
içerde	: içerken.	i.	: dermān.
i.	: 3a-3	ir-	: 2a-3
içenğ	: fāsık.	i. -mes	: ermek, olmak.
i.	: 2a-6	i. -ür	: 3a-3
içi	: kadın, hanım, ece.	ir(i)n	: 2b-5, 3a-6
i.	: 4a-6	i.-i	: leb, dudak.
içki	: keçi. : 4a-1	imi	: 1b-4
i.		i.	: lezzeti. :
ikev	: ikisi.	isi	4b-3
i.	: 1b-5	i.	: fevti
i. -gf	: 1b-2	ısray	: 2a-1
ilenkat	: koku.	i,	: cümle ālem, herkes.
i. -ı	: 4a-7	isre	: 3b-6
iley	: ön.	i.	: gizli.
i. -inde	: 1b-5	i.	: 2a-4
i. -ingde	: 3a-7	i. -tak	: 3a-5
		iste-	: istemek.

i. -ben	: 3a-4	ķay	: ne, hangi.
i. -gendik	: 3b-5	ķ.	: 13a-3
iř künü	: savař günü.	ķ. -an	: 13a-6
i.	: 2b-1	ķ. -da	: 13a-2
it-	: etmek, eylemek.	ķaygılık	: kaygılı, endişeli.
i. -emin	: 2b-2	ķ.	: 13a-5
i. -geç	: 3a-7	ķayran	: řahbáz.
i. -ip	: 2b-2	ķ.	: 13b-6
i. -inğ	: 4b-7	ķayt-	: dönmek, geri
			: gelmek.
iv	: ev.	ķ. ip irdi	: 13b-4
i.	: 1b-1	ķ.	
ivdağı	: kadın, hanım.	-maķ	: 13b-3
i.	: 3b-7	ķayu	: hangi.
		ķ-	: 13a-3
ivril-	: dolaşmak, dönmek.	ķağaç	: kazanç.
i. -ip	: 2a-4	ķ.	: 13b-2
ivür-	: evirmek, çevirmek.	kel-	: gelmek.
i. -sañğ	: 2a-1	k. -ğan çak	: 14b-3
iz	: iz, işaret.	k.-e turganda	: 14b-3
i.	: 3b-7	k. -gende	: 14b-2
İzi	: Tanrı.	k. -gesin	: 14b-3
i.	: 1b-1	k. -ginni	: 14b-4
		keniz	: mal.
	: -k-	k.	: 14b-2
ķal-	: kalmak, arta	kes-	: kesmek.
	: kalmak.	k. -engen	: 14a-6
ķ -ğan	: 13a-2	key(i)n	: art, arka, sonra.
ķ. -mağay	: 13a-2	k.-i	: 14a-G
ķalpaķ	: deri takye, deri takke.	ķılığı	: huy, mizaç, karakter.
ķ.	: 13b-2	ķ.	: 13b-4
ķaltak	: kedi.	ķ. -nı	: 13b-4
ķ.	: 13b-5	ķımız	: at sütünden yapılan
ķapak	: —		: bir çeşit içki.
ķ	: 14a-2	ķ.	: 13b-5
ķaranğı oy	: zindan.	ķın	: işkençe, azap.
ķ.	: 14a-1	ķ.	: 13b-2
ķarçığıy	: doğan.	ķınğır	: eğri.
ķ.	: 13b-1	ķ-	: 13b-6
ķart	: yaşlı ; eski.	ķırğı	: atmaca.
ķ.	: 13b-1	ķ.	: 13b-2
ķař	: ön, karşı.	ķıraķçı	: haramī, hırsız, hay
ķ.			: dut, yol kesen.
-ida	: 13a-5	ķ.	: 13a-5
ķatıg	: katı, sert.	ķırķ ayak	: kayık.
ķ-	: 13a-3	ķ-	: 13b-7
ķatın	: kadın, hanım.	ķıřkar-	: kırsalmak.
ķ.	: 13b-5	ķ. -mıř	: 13b-3
ķav-	: kovmak.	ķiçek	: ördek sorgucu.
ķ, -maķ	: 13a-4	k.	: 14b-5

kikeş	: tanış biliş.	k. -i	: 14b-4
	: 14b-7	körnüglü	: devletli, muhteşem.
kil-	: gelmek.	k.	: 14b-1
k. -mes	: 14a-4	körüngüz-	: göstermek.
k. -mey	: 14b-1	k. -ür	: 14a-4
k. -menîg irmiş	: 14a-5	köy-	: yanmak.
kime	: gemi.	k. -ermin	: 14a-5
k.	: 15a-2	közüngü	: ayna.
kimi	: gibi.	k.	: 14a-3
k.	: 14a-5	könğ(ü)	: gönül.
kişi	: kişi.	k. -ümge	: 14a-6
k.	: 14b-6	könğrek	: sine , göğüs, kalp; vücutun yan tarafı.
kitür-	: getirmek.	k.	: 14a-4
k.	: 14a-4	kulapa	: kırmızı içerken..
kiyiz	: keçe.	ķ.	: 13b-6
k.	: 14b-7	ķunan	: üç yaşındaki at.
ķonak	: konuk.	ķ.	: 6a-2
ķ.	: 14a-1	ķurğan	: hisar.
ķopa	: çalmak.	ķ.	: 13a-6
ķ	: 13b-7	ķurt	: k
ķopus-	: saz çalmak.	ķ.	: 14a-1
ķ. -maķ	: 13b-7	ķuruğ	: kuru.
ķoş	: çift (dolu)	ķ.	: 13a-3
ķ.	: 13b-3	ķutul-	: kurtulmak.
ķoş ķulak	: eşek, katır(çift kulaklı)	ķ.	: 13a-4
ķ.	: 13b-1	ķuvut	: kavrulmuş buğday.
ķoy	: koyun.	ķ.	: 13b-6
ķ.	: 13a-6	ķuyan	: tavşan.
ķoy-	: koymak.	ķ.	: 13b-4
k. -ğay	: 13a-4	ķuyaş	: güneş.
ķoyı	: aşağı , alçak.	ķ.	: 13a-5
ķ.	: 13a-6	ķuyun	: kasırga.
ķozğal-	: muztarîp olmak; çoğal mak , kabarmak; kovala mak, hareket etmek	ķ.	: 13a-6
ķ. -maķ	: 13a-4	kücemci	: zâlim.
kömrenğ	: böğür.	k.	: 14b-4
k.	: 14b-2	küç	: kuvvet, güç.
köp	: çok.	k.	: 14b-5
k.	: 14a-3	küç	: zulüm.
k.	: 14b-1	k.	: 14b-5
kör-	: görmek.	küşmir	: çirkin.
k. -eriken	: 14b-6	k.	: 14b-2
k. -geç	: 14a-3	küvenc	: güven, güvenç.
k. -geli	: 14a-5	k. -i	: 14b-4
k. -gen oķ	: 14b-5		-
k. -giz, k. -set	: 15a-2	la	: vay.
k. -gülüktür	: 14a-6	l.	: 1 5a-3
k. -güzür	: 14a-4	laçın	: şahin.
körk	: süs, güzellik.	i.	: 15a-3

loğ	: yalan.	n.	: 16a-1
l.	: 15a-3	nevrü	: savař, muharebe.
	-m-	ni inġin	: niye.
mandaşger	: benzeyiřler.	n.	: 16a-1l
m.	: 15b-1	niçük	: nice, nasıl.
manıġ	: bulut.	n.	: 15b-5
m.	: 15b-4	n. itelinġ	: 16a-2
māřāb	: ?	niçüġnġür	: nice, nasıl.
m.	: 13b-3	n.	: 16a-3
may	: yaġ.	nidin	: neden.
m.	: 15b-4	n.	: 15b-5
maġta-	: övmek, methetmek.	nigān	: devā.
m. -m□k	: 15b-4	n.	: 16a-2
maġġa	: bana.	nime	: nesne, şey.
m.	: 15a-4	n.	: 16a-1
meninġ	: benim.	nit -	: ne etmek, ne eylemek.
m.	: 15b-1	n. -eyin	: 15b-5
min	: ben.	n. -ip	: 15b-5
m.	: 15b-1	n. -mege	: 16a-3
mirzā	: beġ.	nitke	: neye.
m.	: 15b1	n.	: 16a-3
miyān	: orta; meyan, ara, aralık.		
m.	: 15b-2		-o-
munça	: bu kadar,	o	: dilber.
m.	: 15b-4	o.	: 1b-2
munday	: bu kadar, bunun gib.	oġřa-	: benzemek.
m. çakda	: 15b-3	o. -maġ	: 4b-5
m, - oġ	: 15b-3	oġ	: vakit; kuvvetlendir me edatı.
mundaġ	: gibi , o kadar.	o.	: 2b-3
m.	: 15a-4	oġu-	: okumak.
mundın	: bundan.	o. -gay	: 3a-2
m.	: 15a-4	oġař	: rüzġarın önünde yuvarlanan kogaz?
munġlıġ	: bunun gibi; kederli, sıkıntılı, hasta.	o.	: 2b-4
m.	: 15a-4	ol-	: olmak.
munġluġ	: muhtaç.	o. -ġay	: 2b-4
m.	: 15b-2	o. -maymin	: 2b-6
munġrat-	: bunguldamak.	o	: o
m. -ip	: 15b-2	o. -lar	: 4a-2
mükellel	: murassa, süslü.	o. -larġa	: 4a-2
m.	: 15b-2	orun	: yer, makam.
	-n-	o.	: 4a-1
nācūd	: büyük kadeh, peymāne.	o. -nıda	: 2a-5, 2b-7
n.	: 16a-1	o. -nıġa	: 3b- 2
ne	: ne.	ot	: od, ateř.
n. bolsa	: 16a-3	o. -ıda	: 2b-5
neġu	: neden	o. -idin	: 2b-5

o. -luğ	: 3a-7		parçası.
oyğan-	: uyanmak.	p.	: 6a-1
o. -mağ	: 3b-1	pest	: ecel şarâını içirmek al çak, aşığı; hafif sesle söylenen
oyru	: karşı.	P-	: 6a-4
o. -din	: 5a-7	peyker	: sûret, yüz, çehre.
oyuğ	: uyanık.	p.	: 5b-3
o. -lar	: 4a-2	pir	: (dilber); yaşlı.
	-ö-	p-	: 5b-3
ögte	: gazap.	poç	: çörek.
o. -dür	: 4a-7	p.	: 6a-5
öl-	: ölmek.	puskay	: kaygı.
ö. -genlerin	: 3a-2	p.	: 6a-5
ö. -türsün	: 3a-2		
ö. -türür	: 3a-1		
ölüg	: ölü.	sağın-	: sanmak, düşünmek, özlemek.
ö.	: 3a-5	s. -urmin	: 11a-4
öpke	: öfke.	s. -kaç	: 11a-4
ö.	: 3b-3	sağıt	: silah.
ö. -lemek	: 5a-1	s.	: 11b-1
öpke	: öpmek.	şakkulak	: köpek.
ö.	: 4b-3	ş.	: 12a-2
öreng	: taht.	şakalçe	: bırak?
ö.	: 4b-2	ş.	: 12a-4
örgen-	: öğrenmek.	şakındur-	: tenbih etmek, ikaz etmek.
ö. -mak	: 3b-2	s. -mağ	: 11b-1
örte-	: yakmak.	şakış	: düşünme, özleme.
ö. -mak	: 3a-4	s.	: 11a-6
ö. -nür	: 3b-5	sal-	: salmak.
ösrük	: mest, sarhoş.	s. -ur	: 11a-2
ö.	: 2a-5	şala	: çiftlik.
öt-	: göyünmek, yanmak.	s.	: 12a-6
ö. -miş	: 3a-5	san	: sayı.
ötrü	: dolayı, ötürü.	s. -ka	: 11a-6
ö.	: 2a-4	şana-	: saymak.
öt-	: gitmek, geçmek.	s.	: 12a-3
ö. -ti	: 3b-7	saŋga	: sana.
ötün	: dilek.	s.	: 11a-4
ö.	: 5a-3	sarı	: taraf.
ötüng	: ödün	s.	: 11a-1
ö.	: 3a-1	şanr	: suyun çağlaması.
öy	: ev.	s.	: 12a-2
ö.	: 1b-2	şarqıt	: yudum, içim.
özge	: başka.	ş.	: 12a-5
ö.	: 3b-2	savuç	: kap, çanak.
ö. -ni	: 2b-3	s.	: 11a-2
	-p-	şavğa	: armağan.
pergäle	: ciğerpare, ciğer		

ş.	: 12a-4	sona	: ördek
saykal-	: azalmak.	s.	: 11b-5
s. -ur	: 11b-2	sök	: mâem, yas.
saykın	: hazır (hızır) ?	s.	: 11b-4
s.	: 11b-3	şub	: söz.
sefâ	: testi.	ş.	: 12a-6
s.	: 17b-5	sunğal	: hasta.
selik	: nâzik, güzel.	s.	: 11b-2
s	: 11b-1	surun	: mutedil, ılıman hava.
sevdâ	: alım-satım.	s.	: 11b-3
s.	: 11a-5	süvük	: i kurutulmuş dan.
sıpkar-	: içmek.	s.	: 11b-4
s. -dı	: 11a-6		
sısakar-	: aktarmak.		
s. -miş	: 11b-2		
sıvar-	"sulamak, su vermek.	şenğ	: hırsız.
s.	: 11b-3	ş.	: 12a-1
sıydam	: temiz yüzlü.	şis	: küngüre.
s.	: 11b-4	ş.	: 12a-1
şıyır	: sığır.	şudurven	: şadırvan.
ş.	: 12a-6	ş.	: 11b-6
şızağan	: balaban, yiğit, kah raman, korkusuz.	şunkar	: doğan.
ş-	: 12a-6	ş.	: 12a-1
sızlav	: cimri.	şuḥ	: neşeli, şen. hareketlerinde ser best (kadın).
s.	: 12a-3	s-	: 11b-6
sin	: sen.		
s.	: 11a-2		
siv-	: sevmek.		
s.	: 11a-2	tağ	: dağ.
siyüli	: güzel.	t.	: 7a-6
s.	: 11a-5	tağal	: suyunğermek?
sez-	: bilmek, sezmek, an lamak.	t.	: 8b-1
s.	: 11a-1	talğa-	: çayınmak.
sor-	: sormak.	t. -miş	: 8a-2
s. -ğali	: 11a-5	tağlan	: kavrulmuş buğday
sorağ	: soru.	t.	: 8b-4
s.	: 11b4	tal-	: abalmak.
şoyurğal	: iyilik etme, nimet verme.	t. -dınğ	: 8b-3
s.	: 12a-4	taman	: -
şoyurğa-	: buyurmak, emretmek	t.	: 7b-6
ş. -sanğ	: 12a-5	tanı-	: tanımak, bilmek.
şoykırğa-	: buyurmak.	t. -anda	: 8a-2
ş.	: 12a-5	t. -mak	: 8a-2
şokır	: kör.	t. -mas	: 7b-2
Ş.	: 12a-3	taniş	: tanış-biliş.
Şokağ	: sokak, dar yol.	t.	: 8b-G
ş.	: 11a-3, 12a-3	tanğ yanğı	: sabah aydınlığı.
		t.	: 8b-4
		tap-	: bulmak.

t. -ar	: 7a-3	t.	: 7a-6
t. -ip	: 7b-5	tigerü	: tersine.
t. -madım	: 7a-2	t.	: 8a-4
t. -mağ	: 7b-1	tigi	: karşı.
t. -mas	: 7b-1	t.	: 8b-7
tapuğ	ibâdet	t. -nde	: 8b-7
t. -ıda	: 8a-7	tigirmen	: değirmen.
tart-	: kurmak, çekmek.	t.	: 7b-4
t. -ip	: 7b-5	tigre	: dâire
tarğat-	: dağıtmak.	t.	: 7b-3
t. -ğan	: 8b-1	tigrü	: değin, -e kadar.
tastan	: tülbent.	t.	: 7b-3
t.	: 12b-3	tigür	: erişmek, yetişmek.
taşık	: at.	t-	: 7a-2, 8a-3
t.	: 7b-4	tik	: gibi, berâber.
tatağ	: ilişiği, ilgisi olmak, ait olmak.	t.	: 7a-3
t.	: 8a-5	til	: dil.
tatuy	: dadı.	t..	: 7a-1
t.	: 8b-6	tilbe	: âşık, çılgın, deli.
tavşal-	: yorulmak.	t.	: 7a-5
t. -dınğ	: 8b-3	tile-	: dilemek, istemek.
tayğan	: kaymak.	t. -P	: 7a-1
t.	: 8a-1	t. -rmin	: 7a-1
tedu	: ada.	tilim	: çok.
t. -si	: 8a-6	t.	: 8a-3
telegin	: şahin.	tilme-	: muztarip olmak.
t.	: 7b-6	t. -yüp	: 8b-2
teleken	: araba?	timür	: demir.
t.	: 7b-7	t.	: 7a-4
temyiz	: bozma.	tir-	: derlemek, devşir mak, toplamak.
t.	: 8a-1	t. -mak	: 8a-4
Teñri birgey	: Tanrı'nın verdiği.	t. -se	: 7b-6
T.	: 8b-7	tirgür-	: derletmek, toplatmak.
terğurusa	: damak.	t. -geli	: 7a-4
t.	: 8a-7	tirig	: diri.
teygü	: melek.	t.	: 7b-1
t.	: 8a-5	tiril-	: dirilmek.
tım	: damla.	t. -gendin	: 7a-3
t.	: 8b-2	tiriñg	: derin.
tınmağur	: zayıf.	t.	: 8a-4
t.	: 8b-2	tiş-	: deşmek, oymak, delmek.
tın	: can.	t. -gen	: 7a-4
t. -nığ	: 8a-5	titre-	: titremek.
tıñgla-	: dinlemek.	t. -yende	: 8a-3
t. -ğanda	: 8b-3	tiy.	: erişmek, ulaşmak.
tırıg-	: dinlemek.	t. -geç	: 7a-3
t. -sa	: 7a-2		
tırnağ	: tırnak.		

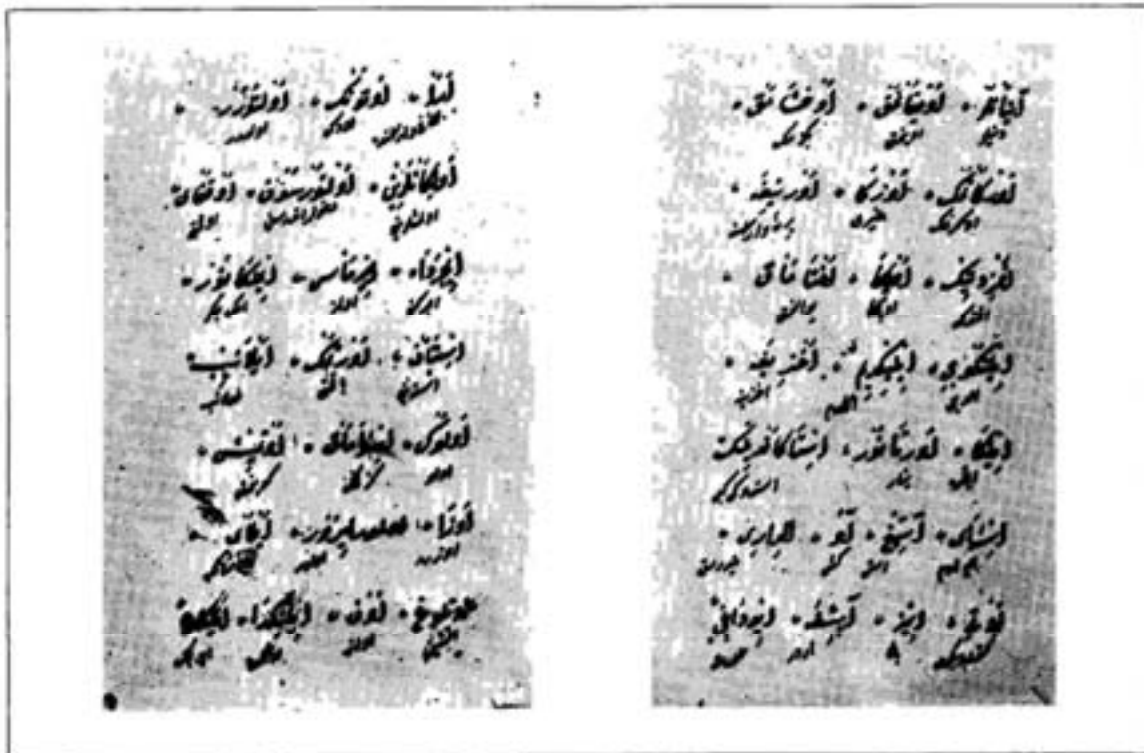
tiñg	: denk, eşit.		
t.	: 7a-5	uçra-	: uğramak, rastlamak,
tofrağ	: toprak.		karşılaşmak, buluşmak.
t.	: 7a-5	u. -dım	: 2b-1
toқта-	: durmak.	udrumı	: urundu.
t, -mas	: 8b-1	u. -ı	: 4a-3
toқуш-	: vuruşmak, çarpışmak.	ulus	: kabile,
t. -di	: 7b-4	u.	: 2b-6
tolğan-	: dolanmak.	urmağ	: çay, ırmak.
t -ip	: 7a-6	u.	: 5a-2
tola	: dolu.	uşal-	: kırılmak.
t.	: 7b-6	u. -ip	: 2a-3
tonñg-	: üşümek, donmak.	uşol oқ	: işte bu, işte budur.
t. -miş	: 8a-7	u.	: 5a-6
tonnunñg	: deli, mecnun,	uyal-	: utanmak.
t.	: 8b-5	u.	: 5a-4
tostuğan	: kadeh.	u. -maz	: 5a-4
t.	: 8a-1	u. -ur	: 4a-6
tosuğı	: tosun.	uya t	: ayıp, utanç verici.
t.	: 7b-7	u.	: 2a-5
töre	: şeriat, sözlü hukuk.	uzat-	: uyumak.
t.	: 8b-4	u. -ğan	: 4a-5
tumaқı	: āşık.	u kұқ	: uykü.
t.	: 8a-6	u.	: 4a-5
tura tuş-	: katlandırmak.		
t.	: 8b-5		
tura	: dil.	üçev	: üçü.
t. -sı	: 8a-3	ü.	: 1b-5
turuқ	: durma, duruş.	ü. -çe	: 1b-3
t.	: 8a-4	üleş-	: üleşmek, paylaşmak.
tuş tuş-	: dört bir taraf, dört	ü. -di	: 2a-2
	bir yan.	Ülüş	: kısım, parça, bölüm.
t. -ımdın	: 7b-2	ü.	: 4a-3
tutaş	: yoldaş, eş.	ün	: ses, seda.
t.	: 7b-5	ü.	: 3a-7
tutaş-	: ulaşmak.	ünde-	: çağırmaq, seslenmek
t. -mağ	: 8a-5	ü.	
tuyuқ	: tavuk.	-mek	: 5a-2
t.	: 7b-7	üst	: üst.
tuhte	: katlanma.	ü. -ide	: 1b-3
t.	: 8b-6	ütün	: için.
tüp	: dip, esas.	ü.	: 2b-3
t. -i	: 7b-3	üze	: üzere.
türlük	: türlü.	ü.	: 3a-6
t.	: 8a-6		
tüş-	: düşmek.		
t. -mek	: 8b-5	vaya	: hat, yazı..
t. -ti	: 7b-3	v.	: 16b-1
tüye	: deve.		
t.	: 7b-7, 8b-6		
			-y-

yağlık	: mendil, havlu.	y. -up	: 17a-2
y-	: 17b-3	yek	: şeytan.
yalğuz	: yalnız.	y.	: 17a-5
y.	: 17a-3	yığ-	: derlemek, toplamak, biraraya getirmek.
yalavaç	: peygamber.	y. -ılmağ	: 17b-5
y-	: 17a-6	y. -iştur	: 17a-4
yalbar-	: yalvarmak.	yığla-	: ağlamak.
y. -ur	: 16b-3	y. -mağ	: 16b-2
yalkın-	: incinmek, kırılmak.	yıpar	: ipek.
y. ıp	: 17b-6	y.	: 17b-2
yaman	: yavuz, kötü.	yığaç	: ağaç.
y.	: 17a-5	y.	: 16b-4
yamğur	: yağmur.	yiber-	: göndermek, ilet- mek.
y.	: 16b-3	y. -di	: 17a-4
yan	: yan, taraf, dön	y. -gende	: 17a-6
(emir).		y. -gen sonğ	: 17a-7
y.	: 17a-2	y. -meñg	: 17a-6
yan-	: dönmek.	y. -tmende	: 17a-5
y. -ıp	: 17a-3	yiglik	: iyilik.
y. -inğ	: 17b-6	y.özünğüzden	: 17b-3
yanğlig	: gibi.	yildem	: tez, çabuk.
y.	: 17a-5	y.	: 17b-1
yarlıg	: berât, feran.	yililiniğ	: iyilik.
y.	: 17b-6	y.	: 17a-7
yarlıga-	: buyurmak, emretmek	yit-	: erişmek, ulaşmak.
y. -dı	: 17b-4	y. -gey	: 17a-1
yarlu	: hakir, fakir.	y. -işgeç	: 16b-2
y.	: 6a-2	yora-	i tabir etmek, yormak.
yarut-	: yakmak, parlatmak, aydınlatmak.	y. -mağ	: 17a-6
y. -up	: 16b-1	yöre-	: gelmek, yürümek.
yaruğ	: aydın, parlak, ışıklı.	y. -mes	: 16b-4
y.	: 17a-7	y. -meñg	: 17a-3
y. ikin	: 17b-	yörü-	: gelmek, yürümek.
yasa	: temel.	y. -r	: 16b-4
y.	: 16b-3	yuçun	: kız.
yaş	: genç.	y.	: 17a-4
y.	: 17b-2	yunuğ	: abdest.
y. -lar	: 16b-2	y.	: 17b-4
yaşun-	: parçalanmak. ufalanmak.	yurtağ	: iniş yokuş.
y. -ğan	: 17b-7	y.	: 17b-5
yaşurun	: gizli.	yuvacıki	: yabancı, Türk olmayan.
y.	: 16b-1	y.	: 17b-2
yavuş-	: yetişmek, ulaşmak, yaklaşmak.	yuvu aç	: kavrulmuş dan unuyla hazırlanarak yağda kızartılan çörek.
y. -dı	: 17a-2	y-	: 17b-1
yavuç-	: buluşmak.		
y. -miş	: 17b-5		
yaz-	: yanılmak.		

yüz tümen	: yüz bin.		-z-
y.	: 17a-1	zayğa	: yaşlı kadın.
yüz	: yüz.	z.	: 12b-2
y. -ge	: 17a-1	ig	: bätla inanmak
	: tarafsız.		: 10b-3
	: 17b-4		

DİPNOTLAR

1. H RAZZOKOV- TMİRZAYEV-O.SABİROV-KİMAMOV. **Özbek Halk Agzaki Poetik icadi.** Taş -kent 198Q & 173, 179
2. Agâh Sım LEVEND, **All Şir Nevaî, Hayatı, Sanatı ve Kişiliği. I. cilt.**, Türk Dil Kurumu Yayını sayı: 239, Ankara 1965, s.259.
3. a.g.c. s. 265.
4. Besim ATALAY. **Mirzâ Mehdi Han, Seng-lâh, Lûgat-i Nevaî**, İstanbul, 1950. T.D.K.s.
5. Agâh Sım LEVEND, **Ali Şir Nevaî, Hayatı, Sanatı ve Kişiliği. I. cilt.**, Ankara 1965, s.264.
6. Janos ECKMANN, "Çağatayca". **Tarihî Türk Şiveleri** (Çeviren:Mehmet Akalın), Ankara 1979, s.230.
7. A Lumley DAVIDS, **A Grammar of the Turkish Language.**, London 1823.
8. V.V.VeljamovZERNOV, **Stovar 'djagataysko tureckij. St. Petersburg 1868.**
9. Pavet de COURTEILLE **Dictionnaire tirc-oriental, destine prinripalement a fadliler la lecture d'Aboul-Gâzi et de Mir -Ali -Chir-Nevaî**, Paris 1870.
10. Seyh Süleyman Efendi, **Lugat-ı Çağatay ve Türkî-i Osmanî**, İstanbul 1298(1882/83).
11. Ignacz KUNOS. Şejx Süleyman Efendi's Çağatay-Osmanisches **Worterbuch**, Budapest 1902.
12. Jozsef THURY, A "**Behdsetü'l-lugat**" cizimü **csagataj szotar (Çağatayca lûgat Behcetü'l-Lûgat)** Budapest 1903; Az "**Abuska Lûgati**" cizimü çağataj szotar(Çağatay Abuşka Lûgati), **Keleti Szemle** V, 2, Budapest 1904, s. 21.
13. Jozsef THURY, **emlekezete.** Budapest 1934, s. 20-21; Hasan EREN, "Çağatay Lûgatleri Hakkında Notlar". **A.Ü. D.T.C.E Dergisi**, Ankara 1950. s.145-163.
14. A.A. ROMASKEVIÇ **Noviy çağataysko-persidskiy slovar' Sbornik Mir-Ali-Şir.** Leningrad 1928 s.83-99.
15. Parsa ŞAMSIYEV-Sabircan İBRAHİMOV, **Özbek Klassik Edebiyatı İçin Kışkaça Lûgat**, Taşkent 1953.
16. Parsa ŞAMSI-Sabircan İBRAHİMOV, **Navaiy Asar-lari Lûgati**, Taşkent 1972, 786 s.
17. **Ali Şer Navaiy Asartari Tilining İzahli Lûgati I, II, III,IV.,** Taşkent 1983-85.
18. V. RAHMANOV, **Özbek Klassik Adabiyati Asariari İçin Kiskaça Lûgat**, Taşkent 1983, 200 s.; Batırbek HASANOV, **Navaiy Asartari İçin Kiskaça Lûgat.** Taşkent 1993, 376 s.
19. Tadeusz MAJDA, **Katolog Rekopisow Tureckich i Persklch,** Warszawa 1967, s.69. G. RICHER **Werzeichnis der**
20. **Orientalischen Handschriften Staats und Universitätsbibliothek Breslau,** Leipzig 1933, s.40; Tadeusz MAJDA, **Katolog Rekopisow**
- 21 **ureckich Perskich.** Warszawa 1967, s. 69.
- 22 Tadeusz MAJDA. a.g.e. s.69. 22. İsa ÖZKAN, "Türkçe-Latine Bir Nasreddin Hoca **Mecmuası**", **Türk Kültürü Araştırmaları, Prof. Dr. Şükrü Elçin'e Armağan.** Yıl:XXIX/1-2. Ankara 1993, s. 272-305

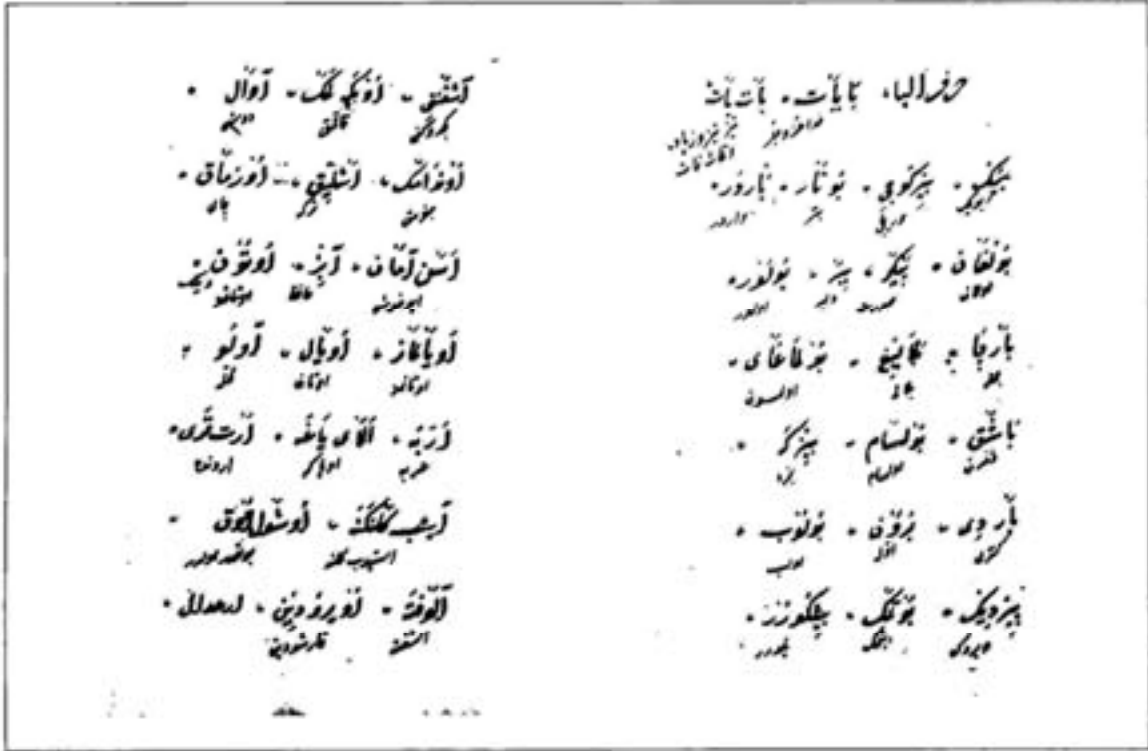
3a

3b

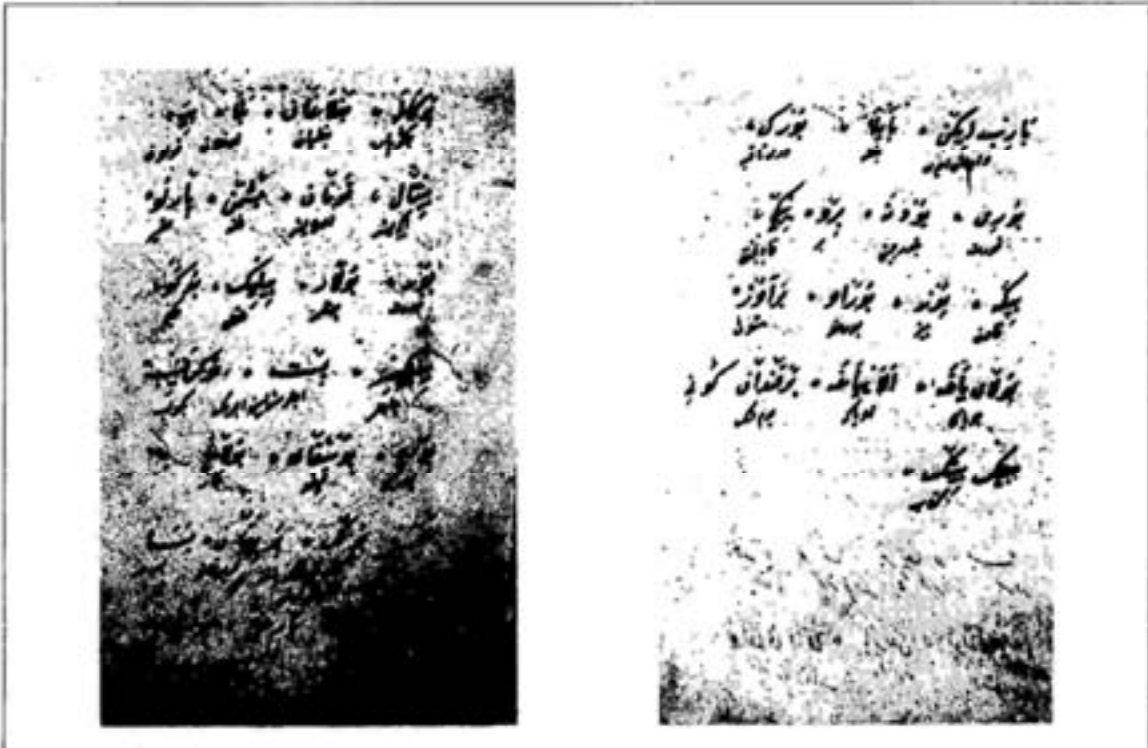
4a

4b

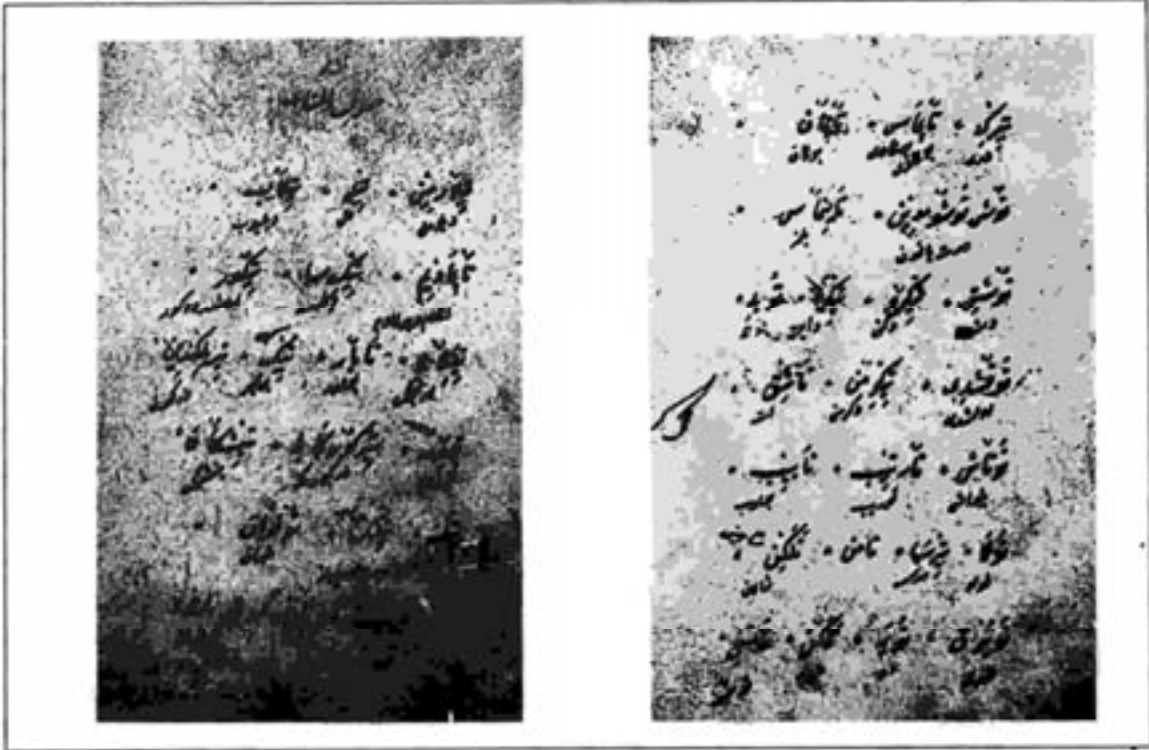
Sa

Sb

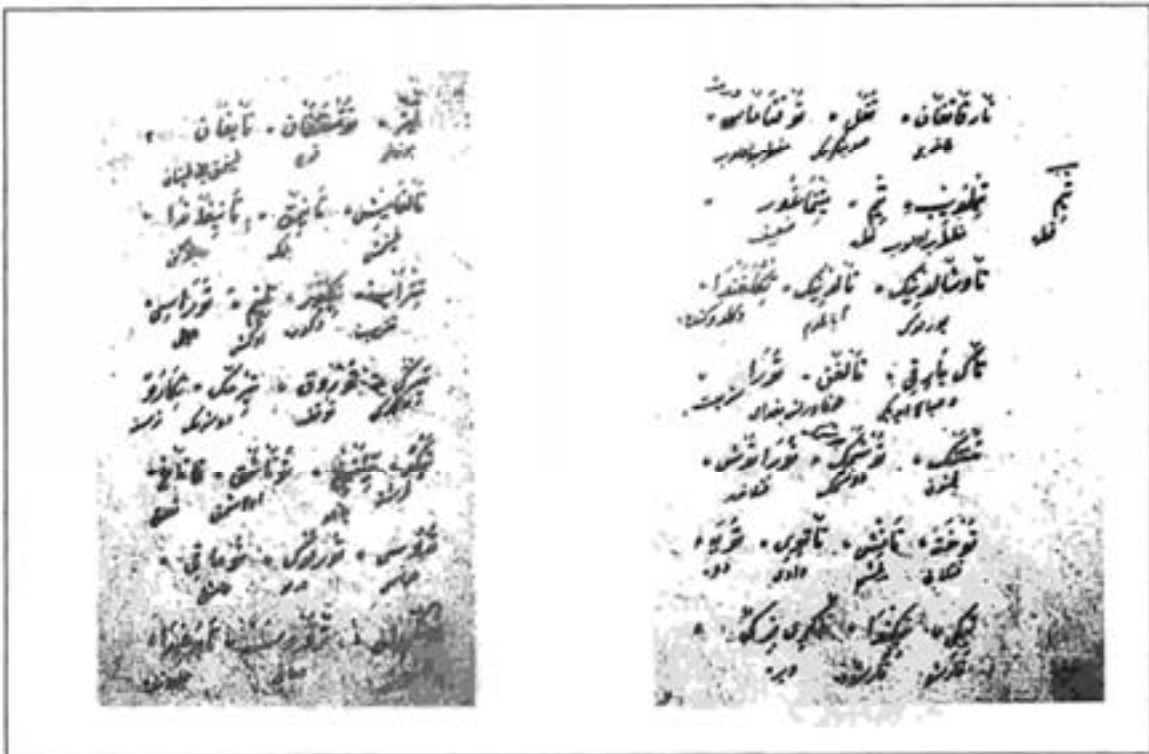
Sa

Sb

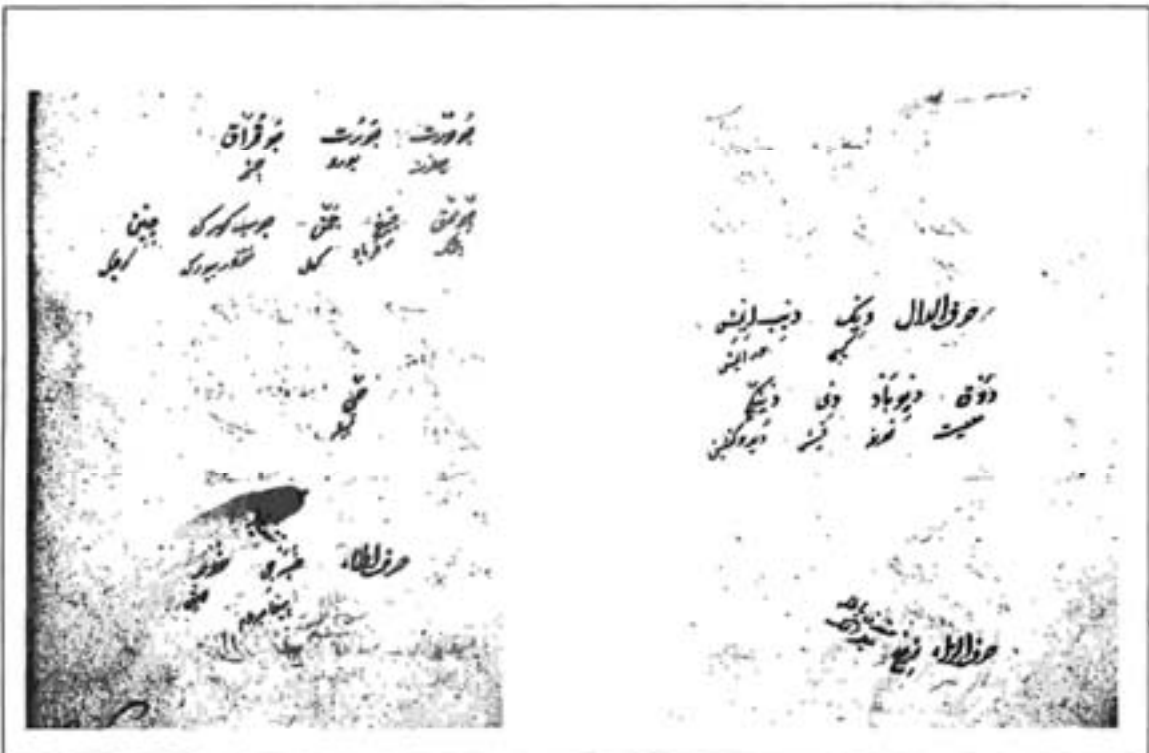
7a

7b

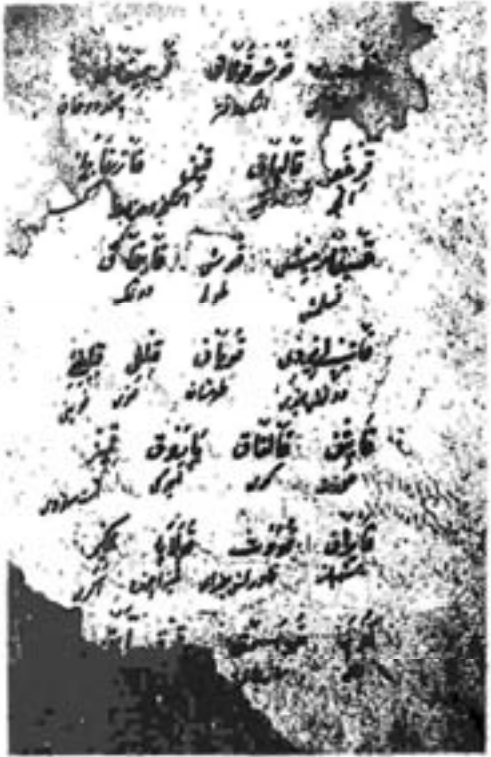
8a

8b

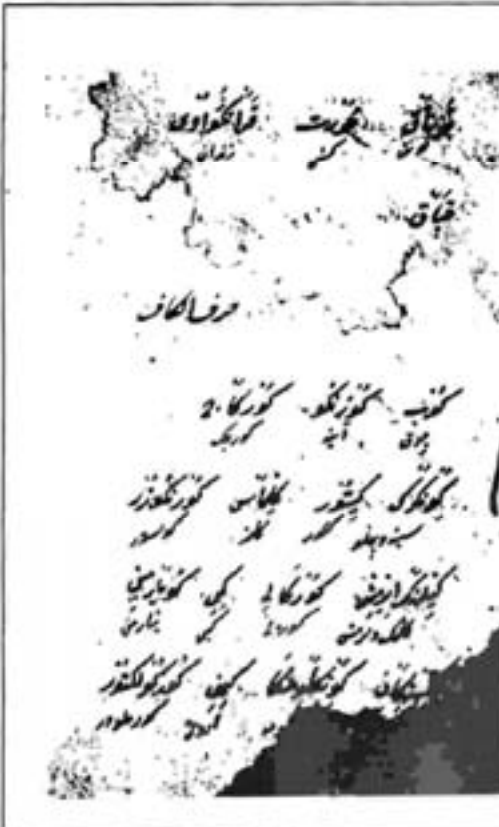

13a

13b

14a

14b

